

Hayalet Gemi

10.000 TL. Sayı: 6 Mart 1993

*Başka bir dünya olduğuna yemin
edebileceğiniz o açık denizlerin gecesinden
çıkıp gelen hayalet geminin sisli şehir
caddelerinde, köy mezarlıklarının tarlalarla
kesiştği boşluklarda, çocuk parklarında ve
kurgusu boşalmış luna-parklarda, sandalyeleri
ters çevrilmiş meyhanelerde, okuyucuları
çoktan yokolmuş kütüphanelerin ıssız
koridorlarında gezindiğini mutlaka birileri
fısıldamıştır kulağınıza. Hatta geceleyin
birdenbire havlayan köpeklerin neden
ürktüklerini o zaman hissetmişsinizdir.
Ya da tüm bunlar uyku ile uyanıklık arasında
yaşanan türden bir hayal...*

seyir defteri

Bir zamanlar, tanrılara isyan eden insanoğlunu melekler kılıçtan geçirirmiş... Kartal kanatlı, keskin kılıçlı melekler. Ve aradan uzun bir zaman geçtikten sonra, önce tanrılar, sonra krallar, ve en sonunda insanlar dize gelmiş. Başkaldırının yeri ve zamanı belirsizce ertelenip, kalan sağların yüzüne müstehzi bir hüznün yerleşmiş. Şarkılarda, filmlerde, çizgilerde, sözcüklerde, mimiklerde gizli bir alay var şimdi. Dağlarda soluk birer hayalet olarak dolanan isyancılar...

Kanatlan koparılmış melekler şeytan mı şimdi?

içindekiler

ay tutulması

YALAN KURGULANIR, YA İSYAN?

hailde velioğlu

6

Kaplar mı bileşikti, bastırılmış olan mı dışa vurmuştu... yoksa heyhat toplum mu sivildi artık! Bu yüce milletin bağrından daha neler çıkacaktı, daha kaç devlet kurulacaktı ve kaç cumhuriyet? (Kaygılarım tümüyle sayısal)

uçan hollandalı

BERBERLER: TARİH KADAR ESKİ BİR
AŞİLER ÖRGÜTÜ

murat gülsoy

8

Ve tahmin edeceğiniz gibi bana berberliğin ve ayaklanmaların tarihini anlattı. Saç ve sakal ile uğraşmaya en başından karar verdiklerini, makas ve usturanın sürekli bir tehdit unsuru olarak kişinin başının çevresinde dolaşmasının ne kadar değişik ruhsal etkiler yarattığını anlattı.

cehennem kapıları

BIÇAK DARBELERİ

pınar türen

11

Bastırma ile isyan arasına gerilmiş gergin bir iptе dengesini kaybetmeden ilerlemeye çalışan bir cambaza benzer insan. Çoğumuz iyi birer akrobat olarak düşmeden yürümeyi başarıyor gibi gözükssek de aslında hiçbirşey o kadar da yolunda değil.

sisdüşleri

AH BU ŞARKILARIN GÖZÜ KÖR OLSUN

ferhat aktan

15

isyanın yeri ve zamanı sabaha kalmış. Bugün neşeli şarkılar dinliyor şehrin varoşları. Uyuşuk başkaldırıları alkışlıyorlar. Daha doğrusu başkaldırı dize geldi. Ve Ünye de Fatsa bir oldu başedemedik.

med-cezir

ÇOK ÖZEL BİR MAKİNEİN AKLI

m. boden

17

Böyle birşey yapıldığında, yani insan aklı bilgisayarda modellendiğinde, insani değerlerin ikinci plana itileceği ya da tamamen yokolacağı korkusu/insan aklının yapabildiklerini yapabilen bilgisayarlar geliştirmeyi amaçlayan yapay zekâ teknolojisi de benzer korkular uyandırıyor.

hayalperdesi

HAFIZANIN SIFIR NOKTASI

mehmet açar

21

Rüyalandaki hafızanın sıfır noktası belki de yeryüzündeki tinsel varoluşumuzun kökenleriyle de ilgili bir şey. Sıfır noktasında bize verilen tek bir kod var: Kendine ruhsal bir ev bul. Evrenin bir noktası olan Yeryüzü ile dikey ve yatay bir ilişki kur.

kara göründü!

EVET İSYAN!

adnan kurt

23

Bilgi deneyimleri içerir mi? Her tür bilgi yazıya dökülebilir mi? Bilgi kuramları ile neler ölçülür? Bilimsel üretimin ölçüsü nedir? Bilimin anlamı nedir? Ya hayatın?

MİM İÇİN
selçuk akman

kutupyıldızı

24

Ne işim Vardı o yerde, karşı masada oturan Sen
Ortaköy Parkında Serseriler ve Salıncak
bekliyoruz
Tekrarı çevirip bir inkâra dolup boşalarak
Döküyor yapraklarını Mezarlığın gölgesindeki Çınar

ILAKİREMA'LARIN BEDENSEL
TÖRENLERİ

horace miner

başka bir dünya

27

Ilakirema ailelerin kendi çocuklarını lanetlediğine
inanır, özellikle annelerin gizli bedensel ayinleri
öğretirken çocuklarına lanet okuduklarından
şüphelenilir. Cadı-doktorlarının ters-büyülerinin
alışılmamış tarafı ayin içermemeleridir.

KAYIP HAYVANLAR ANTOLOJİSİ

ergun kocabıyık

deligömleği

32

Ciğerleri yer yer yırtılmış, yuvalarından fırlayacakmış
gibi duran irileşmiş gözleri kanamaya başlamıştı.
Bugün yaşayan dağınık saçlı birkaç Nambikvara halen
ormanda dolaşan, öksüren bir ruhtan söz ederler.

KLİŞELERİMİZLE BİZ

nazlı ökten

yanlış pusula

34

Söylediği bana da makul gelmişti. Sosyalist dediğin
ince ve solgun; liberal ince ama sağlıklı; muhafazakar
besilidir (Bkz. sırasıyla Ertuğrul Kürkçü, AsafSavaş
ve Hasan Celal Güzel).

AKLIN YOLU LABİRENT

sedeferkman

perili köşk

37

Tüm dünya tarihi bir çılgınlıklar operası değil mi?
Tarihin akılcılık üstüne kurulduğu düşüncesinden
vazgeçmek için herhangi bir tarih kitabının herhangi
bir sayfasını okumak yeterli olabilir.

ÇALINTI BİR İSYAN

oya demir

kayıp harita

40

Zaman Mr. Utkin üzerinde de gecikmeden eğitimcilik
ilkesini uyguladı ve böylelikle eski kilisede verdiği
derslerde Mr. Utkin, kozmetik dünyasının son
ürünleriyle Sıvanmış öğrencilerine yaptığı 'Russians are
coming' esprisinin ardındaki parçalanmışlığın üzerini
örtmeyi öğrendi.

YABANIL-OĞUL'UN İSYAN ALAYI

sadık türksavaş

deja vu

43

Gökyüzünün artan gerginliği ile birlikte hızla kararan
gökkubbe, Tann-Kahraman'ın hiddetinden boşalan
yıldırımlarla ard arda çatlırken,... isyan alayından daha
yüksek bir çılgılık yükselir... EUHOYY.....

YALAN KURGULANIR, YA İSYAN?

halide velioğlu

Bir yalanı, unutulacak bir çay saatinde geçen önemsiz bir ayrıntı gibi söylemeyi kurmuşumdur hep içten içe. Zararsız olmalıdır önce, inandırıcı ve şaşırtıcı aynı zamanda. Hem çok merak uyandırmak hem de öyle mahrem bir yanı olmalıdır ki fazlaca üzerine gidilemesin. Giden olursa hafiften mahcup olsun, konuştuğu sorduğu için içi içini yesin. Yesin.

Düşünmüş, istemişimdir de söyleyebilmiş miyimdir? Hayır, asla. Yok öyle ahlâki kaygılarla değil. Hayatı çok yalansız yaşadığım için hiç değil. Kattiyen... kattiyen....

Bir yalanı üretip serpilmesi için uygun koşulları sağlayamayan birinin hiç bir doğrunun peşine düşmeye "hakkı" olmadığı düşüncesinden biraz. Biraz da yalanın kurgusallığını ve insan yapımı doğasını bizzat kendi yaşamımda duymak için... ve orada öylece, kendinden menkul ve bana hiç de ihtiyacı olmayan doğrunun varlığına inancımı pekiştirmek için... Ve tabii, bir insan ömrüne sığabileceğini düşünmek gafleti insanlık deneyimini onca zamanın... bilmem size de olur mu?

Ama hep olan bir şey var, o da insanın anlam arayışı. Arayışın dil ve şekli zamana göre değişse bile değişmeyen bir başka şey de kimi zaman bu anlamların, kimi zaman da ifade ediliş biçimlerinin insanın biricik ömrü üzerine hiç de afiyet olmayabileceği. Ve benim bunları anlamak için hiç de öyle yalanlar tezgâhlamak zorunda kalmayışını... İnsan şükretmesini de bilmeli.

Kalabalık kolkola evin önünden geçiyordu. Bağırıyorlardı, duvarlara yazıyorlardı. Büyük bir taşıt-yolcu taşımayan-kalabalığa doğru sürdü.

Martı çığlıklarıyla uyandım -insanlar susuyorlardı. Caddelerden ara sokaklara

uçuştular sabahın geceye karıştığı yerde. İnsanları uyandırmak için olanca güçleriyle bağırıyorlardı ya... Herkesin sabahı kendineydi... ve geldiklerinden daha büyük ve korkulu bu kez, telaşla gittiler gidecekleri yere.

Balkona çıkabildim, kulaklarımı tıkadıysam da gözlerimi kapayamadım. Herşey çok çabuk oldu. Kalabalık dağıldı. Yazılar silindi. Cadde trafiğe açıldı.

"Herşeyi mahvedecekler... böyle olmaz... hiç olmaz" dedi en yaşlısı evin. Öfkeyle karışık serinkanlılıkla. Biraz da banaydı bu sözler, şaşkın ve heyecanlı olana. Tedbir ve ders de hep bir aradaydı...

İçeri girdiğimde gözlerim sızıyordu...

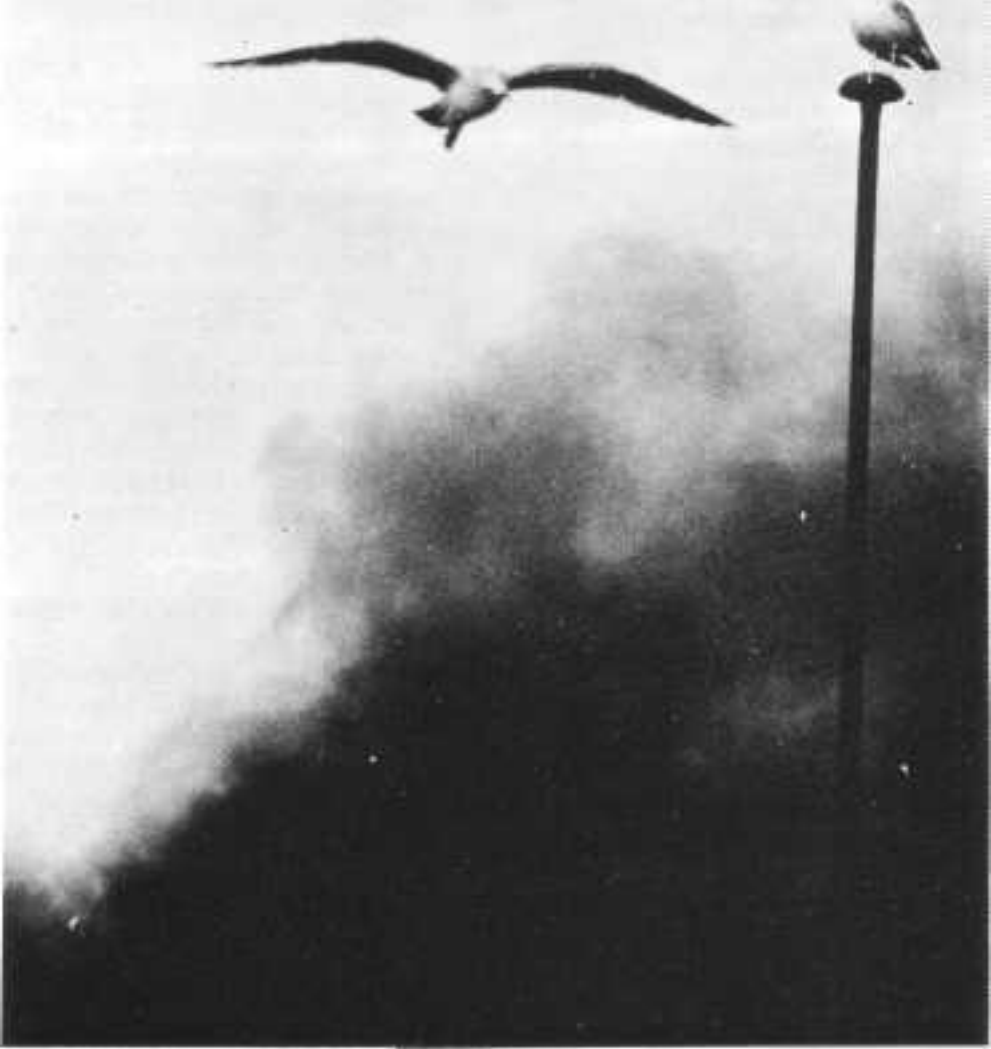
Dışarı çıkmadım, yasaktı. Onlar da çıkmadılar; arkadaşlarım. Onların arkadaşları da... Biz balkondaydık.

İyice temizlenmiş sokaklardan, ortasından kazıklarla ikiye ayrılmış caddelerden geçerken, kimliksiz dolaşmanın suç ve bazı kitapların tehlikeli olduğunu, kimsenin de malum bir tarih öncesine dönmeye niyetli olmadığını ve de bunların birbiriyle ilgisini öğrendik. Bizden öncekilere bol dikilen bir elbisenin üzerimizde daraltılacağı söylentisi vardı. Hem bu memleketin hali ne olacak ve kimden sorulacaktı?

Yattığı yerlerden şarkılarda sözedilen yiğit ve aslanlar vardı, şarabî eşkiyalar bir de (Kimlikler lütfen!). Soru onlara sorulmuş hâl-i pür melali de biz olmuştuk sanki. Ben, arkadaşlarım... onların da arkadaşları.

Dünyayı bütünselliği içinde kavramak yoktu artık: out. Biz hayatla ilgiliydik... hayatı, bütünlüğü içinde kavramak: in.

Kimimiz hikmetin kendinde olduğuna iman getirdi; bu toprakları yüz yıllardır yurt tutmuş inanç, tarihle buluşmasına bizimle gitti: gittik.

Kaplar mı bileşikti, bastırılmış olan mı dışa vurmuştu... yoksa heyhat toplum mu sivildi artık! Bu yüce milletin bağrından daha neler çıkacaktı, daha kaç devlet kurulacaktı ve kaç cumhuriyet? (Kaygılarım tümüyle sayısal.)

Martı çığlıklarıyla uyumaya alıştım. Gözlerim görüneni görüyor. Baktığım yerlerde bazı boşluklar... gözlerimi yumuyorum tekrar

tekrar... açıyorum. Bir yalanı kurgulamaya gerek yok. Doğrunun peşine düşmeye?... Ben, arkadaşlarım: biz... Dışardaymışız... Dışarısı hep içimizde, kimliklerimiz cebimizdeymiş...

İsyan neremizde?

BERBERLER: TARİH KADAR ESKİ BİR ASİLER ÖRGÜTÜ

murat gülsoy

"Kimi zaman, kişi kendini, hayalgücünün yarattığı fantastik dünyaya bırakınca, gerçekleri olduğundan daha mı farklı algılamaya başlıyor yoksa

gerçeklik dediğimiz şey değişik yönlerini mi sergilemeye başlıyor anlamış değilim. Fantazilerin, hep geceleri loş eviçlerinde barok müzik eşliğinde filizlendiğini zannederdim. Oysa ne yanlış! Gündelik hayatın göbeğinde olup bitiyor herşey."

Çocuğun gözleri korkuyla büyümüş, tedirginliği iyice artmıştı. Oysa bu güzel kış sabahı çıtır çıtır yanan sobanın sıcaklığında, kafesteki kanarya tüneğinde sevinçle bir aşağı bir yukarı zıplıyor, çay ocakta fokurduyor, gazeteler henüz yıpranmamış yepyeni ellerimde ufanıyordu. Berberin çırağı belli ki yeni, işe alışmamış habire makasları, tarakları nereye koyacağını şaşıyor, sorularına kekeleyerek cevap veriyordu.

"Ustan ne zaman gelecek?" dedim.

"Şey,... usta şeye kadar gitti, şey için..."

"Nereye gitti evladım, ne için?!..."

"Söyleyemem..."

Bu manâsız konuşma, çırağın zekâ düzeyi hakkındaki şüphelerimin artmasına neden olmuştu o kadar. Nihayet İsmail Usta geldi. Ben de ilk müşteri olarak soğuk berber koltuğuna kuruldum. Ve Usta'yla beylik konuşmalara giriştik. Kapının en uzağındaki koltuğa oturmuştum. Her zaman cam kenarına oturur, kanaryanın ötüşlerine karışan radyonun cızırtılı sesiyle kendimden geçerdim. Bu sefer oturduğum yerden tüm dükkânı da farklı algılamaya başlamıştım.

Önce saçlarımı yıkamaya başladı İsmail Usta. Havluyla gözlerimi neredeyse çıkaracakmış gibi sertçe kuruladıktan sonra gözlerimi açınca açık olan arka kapının ardında küçük bir bölmeyi aynadan hayal meyal görür gibi oldum. Hayret

yerden tavana dek kitaplar diziliydi. Odanın kapısını çırak aceleyle kapattı.

Daha sonra tek tük gedikli müşteriler damlamaya başladı. Çoğu yaşlı başlı adamlardı. Niye geldiklerini hiçbir zaman anlayamadığım müşteriler. Yüzleri tıraşlı, saçları kısa birtakım yaşlı adamlar. Birbirlerini tanımış gibi oturup gazetelerin sütunlarında kaybolan bu adamlarla bir müddet sonra kendimi hummalı bir tartışma içinde buluverdim.

Genel gidişat üzerine konuşuyorduk. Politikacıların yalancılığı, düzenbaz ve madrabazların namussuzluğu üzerine her zamanki laflar. Ve yaşlı adamların her defasında sözü "bu millet bir gün ayaklanacak, bıçak kemiğe dayanıyor....." diye bağlamaları birdenbire kafamda garip düşüncelerin filizlenmesine neden oldu. Açıkça dolduruşa geliyordum.

Sesimi kesip traşın bitmesini bekledim ve alelacele dükkandan fırladım. Şüphelerim zincir olmuş birbirine ekleniyordu. Aklımda biriken soru işaretlerini silmenin bir yolu olmalıydı. Mutlaka bir yolunu bulacaktım.

Geceyi bekledim.

Pazartesi geceleri herşey ne kadar kolaydır. Sokaklarda hiçkimse olmaz. Dükkânın penceresini Arşen Lüpen'i kışkandıracak bir ustalıkla kesip içeriye girdim. Dükkân sabaha hazırlanmış, tertemiz bırakılmıştı. Sabahleyin aynadan hayal meyal gördüğüm kitaplığın bulunduğu bölmeyi zorladım ve sonunda sırrın kaynağına vardım. Karşımda yüzlerce kitap duruyordu. Büyük bir bölümü eskiyazı olan bu kitapların karşısında duyduğum heyecanı, Fahrenheit 451'in adsız asileri anlayabilirdi ancak. Yeni harflerle yazılmış kitapları karıştırmaya başladım. "Dişçi Omar'ın Hayatı", "Seylan'ın Oğlu: Kuyucu Murat Paşa", "Gizli Kalmış İsyanlar", "Başkaldırının Manevi tarafları", "Sufilik ve İsyan", "Allah'a Karşı

Tarih kadar eski bir asiler rgütü. Silahları makas ve sözler, askerleri halk, alemet-i farikaları kafeste kanarya (halkı temsilen) olan bir rgüt. Ve ben de bu örgütün en güçlü kalelerinden birine girmiştim besbelli.

Gelenler", "isyan ve Gül", "Derviş'in İsyanı", "Öğrenci Hareketleri", "Fikriyatımızın Temelleri ve 100 Ünlü Asil"... İnanılması güç fakat gerçektir. Şimdi bile sırtımın buz kestiğini, kanımın nasıl çekildiğini hatırlıyorum.

Meğer herşey bir komploymuş.

Tüm berberlerin neden hep aynı olduğunu anlamaya başlamıştım. Berberler halkın isyan duygularını ayakta tutmak, sürekli taze kalmalarını sağlamak için bu işi yapan halk casuslarıydı. Evet tabii, usta-kalfa-çırak yapısının eski zamanlardan günümüze dek ulaşması çeşitli gazeteleri sürekli müşterilerin önüne kışkırtıcı yemler olarak sürmeleri, hatta nereden ve neden yayın yaptığı bilinmeyen o garip radyo istasyonu, ve berberlerin o muhteşem hitap yetenekleri... Bulmacanın parçaları birleşince ne kadar anlamlı ve korkunç bir resim çıkmıştı ortaya. Tarih kadar eski bir asiler rgütü. Silahları makas ve sözler, askerleri halk, alemet-i farikaları kafeste kanarya (halkı temsilen) olan bir rgüt. Ve ben de bu örgütün en güçlü kalelerinden birine girmiştim besbelli. Kitapların büyüğü o kadar güçlüydü ki hemen oracıkta kanştırmaya ve okumaya başlamıştım.

Gizli Fransız İsyanlarından biri: Râvolte d'Anteche!

1787 senesinde Ağustos ayında gerçekleştirilen bu isyanın başını Pierre de Souleve adlı biraderimiz çekmiştir. Ardeche bölgesi bilindiğı gibi sıradağlar arasına sıkışmış hayli uzun bir vadi olmakla birlikte toprağı hafif gevşek ve nemli, Frenkler'in *Le point rouge* dedikleri ender bulunan buruk tattaki üzümlerin yetişmesi için son derece makbuldür. Bu yörede 19 tane köy geçimini tamamıyla bu üzüm bağlarından sağlamaktadırlar. Tabii, biraz daha dağlık bölgede kalan *Die* köyünün üç-beş hayvancılık işini saymazsak. Köylüler ile kilisenin arası yaklaşık bir asırdır mükemmel yakın derecede iyiydi Fakat Rene kardeşimiz ahval ve şeraiti fevkalade iyi kullanmış, en basan şans az gözüken isyanların bile aslında azmedilince nasıl gerçekleştirileceğini bizlere ispatlamıştır. 1787 yaa inanılmaz derecede kurak geçmekteydi. Bahar ve kış aylarında

da gram yağmur düşmemişti. Üzüm bağları sıcak güneşin altında kavrulup gitmişti. İşte böyle bir ümitsizlik anında Rene kardeşimiz dost sohbetlerinde yapmaya başladığı konuşmaları gittikçe daha sık ve daha geniş kalabalıklar önünde yapmaya başlar olmuştu. Bir müddet sonra yağmurun yağmamasının kilisenin Tanrıya karşı yaptığı saygısızlıkta bir cezası olduğuna iyice kanaat getiren köylüler önce vergileri toplamaya gelen muhafızları, sonra da 300

kanlarıyla kurumuş asma bahçelerini sulamışlardır. Kilise'nin kuzey topraklarındaki sorunları nedeniyle bu bölge halkına yumuşak davranması gerekmiş ve hatta o yıl vergi alınmamıştır. Rivayet muhtelif ancak o dönemde üzüm bağlayan -askerlerin karandan olsa gerek- birdenbire canlanması sayesinde yüzyılın en iyi mahsulü elde edilmiştir.

O sezonun mahsulü özenle şarap haline getirilmiş ve özel bir depoya konmuştur.

II. Bölüm

Tarihten bir yaprak: Revolte d'Ardeche yeniden sahnede!

1966 yılında Sorbon profesörlerinden Charles Loiser Ardeche bölgesine büyükbabasından kalan evi görmeye gittiğinde tesadüfen evin mahzeninde 500 fiç şarap bulmuş ve bunları öğrencilerine ikram etmiştir. Binlerce Sorbon öğrencisi bu bölgeye gidip ellerinde gitadan ve garip kıyafetleriyle Revdte d'Ardeche şaraplarını içerek 1968 olaylarının tohumlarını yeşertmeye başlamışlardır. Adı geçen profesör de bir müddet soma üniversiteyi terkederek öğrencilerinden Saralı Cordaille adı genç kızla birlikte 68 in teorisyenliğine soyunmuştur.

Bu da bize Rene kardeşimizin 1787 yılında attığı tohumların ne kadar sağlıklı ve ne kadar mükemmel sonuçlar verdiğini göstermekte, ayrıca yenilen ve içilen maddelerin insan fikriyatını ne kadar derinden etkilediğini ispatlamaktadır.

Bir sonraki bahiste, isyana kışkırtma sırasında içilmesi gereken içkilerin terkibi tarif edilecektir.

Kendimden geçmiş okurken böylesine önemli bir örgüt merkezinin hiçbir önlem alınmaksızın korunduğunu düşünmekte ne kadar aptallık etmiş olduğunu İsmail Usta'nın üzerime düşen gölgesi hatırlattı.

"Bir şey mi arıyorsunuz Murat Bey?"

Tahminlerinizin aksine, İsmail Usta bana çok iyi davrandı. Sesindeki şefkatle kanşık kızgınlık kendimi yaramazlık yapmış bir çocuk gibi hissetmeme neden olmuştu. Ve tahmin edeceğiniz gibi bana berberliğin ve ayaklanmaların tarihini anlattı. Saç ve sakal ile uğraşmaya en başından karar verdiklerini, makas ve usturanın sürekli bir tehdit unsuru olarak

Makasın -yani silahın- etkisini inkar etmiyorum, hatta dikkat ederseniz terzi kardeşlerimizin de bizden olduğunu kolayca farkedebilirsiniz. Yakın tarihlerde Terzi Fikri gibi aralarından çok meşhur olanları bile çıktı.

kişinin başının çevresinde dolaşmasının ne kadar değişik ruhsal etkiler yarattığını anlattı, insan gırtlacağına bir ustura dayalıyken kendisine söylenenleri kabullenmeye ne kadar hazır olur... Bunu da ilk o gece farkettim. Hele usturanın bileniş i sırasında yaşanan gerginliğin idam seremonilerine benzer bir etkisi olduğunu öyle sözcüklerle anlatmış tı ki size aynen aktarmayı çok isterdim; ancak o geceye dair hatırladıklarım gittikçe zayıflamaya başladı. Ayrıca berberlerin yalnızca saç kesmediklerini aynı zamanda diş çekmek ve sünnet etmek gibi bayağı hayati operasyonlara da isteyerek talip olduklarını aktardı. Katlanılması güç diş ağırlarından sizi kurtaran biri ne söylese nazarı dikkate alırsınız, değil mi? Hele sünnet gibi psikolojik etkisinin ne kadar güçlü olduğunu çok sonraları anlaşıldığı o törensel ameliyenin nasıl olduğunu, kim tarafından gerçekleştirildiğini ölene dek unutmazsınız herhalde...

Ve tarihimizden **Deli Hasan (1600)**, **Nur Ali Halife (1512)** ve **Kalender Şah (1527)** ayaklanmalarını aslında nasıl hazırladıklarını, gerilimi nasıl tırmandırdıklarını, insanlardaki marazi duyguları nasıl başkaldırıya örgütlediklerini inanılması güç verilerle aktardı. Hatta berberlerin sadece ayaklanmaları ve isyanları tezgahlamadıklarını, dille de ilgilendiklerinden bahsetti. Verdiği küçük örnek hayli çarpıcıydı:

"Dil, insanların ikna edilmesi için kullanılacak biricik silahımızdır. Makasın -yani silahın- etkisini inkar etmiyorum, hatta dikkat ederseniz terzi kardeşlerimizin de bizden olduğunu kolayca farkedebilirsiniz. Yakın tarihlerde Terzi Fikri gibi aralarından çok meşhur olanları bile ıktı. Herneyse, dilden bahsediyordum. İnsanlar ş u koltuğa oturduklarında bir çok şeye inanmaya hazır dırlar fakat onları ta derinden etkileyecek laflan seçmek, uygun cümleleri

kurmak her babayığidin harcı değildir. Biz ıracıklarımıza konuşmayı o yüzden yasaklarız. Kalfa oluncaya kadar halkla iliş ki kurlmaları yasaktır. Hep dinlerler ve iyi bir hatip olurlar. Evet, konuşmanın ve dilin önemini yüzlerce yıl önce kavramış olan biraderlerimiz dille küçük oyunlar oynamaya o eski çağlarda başlamış lardır. Örneğin, **hayır** kelimesini Türkçe'ye kazandırmamızın marazi bir halk yaratmak için ne kadar yerinde bir eylem olduğunu, zaman bize kanıtlamış tır. **Hayır** kelimesi aslında bildiğiniz ya da unuttuğunuz şekliyle 'iyi bir şey' anlamına gelmektedir. *Hayır ve Şer* 'de olduğu gibi. Fakat berberlerin piri **Dişçi Omar'ın** -ki kendisi Tokatlıdır ve Tokat'ın neden bir çok isyanın merkezi olduğunu açıklamaya sadece bu bilgi bile yeter- Türkçe'ye bu kelimeyi olumsuz durumlar için Evet'in zıddı olarak sokması halkın her olumsuz durumu **hayır** olarak kabul etmesine neden olmuştur. O yüzden de sürekli olarak mızıldanan, şikayet eden, felaket tellalı nesiller yetiştirmiştir."

ismail Usta sabaha kadar konuştu da konuştu. O kadar çok şey anlattı, o kadar hikaye birbirine geçti ki sonunda -ki sabah olmuş ve ilk müşteriler gelmeye başlamış - kendimi dün sabah (yoksa demin mi gelmiş tım?) oturduğum koltukta sersemlemiş bir şekilde bulmuştum, ismail Usta konuşmasına hiç ara vermemiş ancak müşteri ve ıracıkların geliş inden itibaren lafı hiç farketirmeden değiştirmiş ve her şeyi normale döndürmeyi başarmış tı. Hatta arada camcıyı çağırıp kıldığım kapıyı bile tamir ettirmiş olmalıydı sanıyorum. Çok etkilenmiş tım. Traş bittiğinde "Her şey aramızda kalacak ismail Usta!" dediğimde sadece gülümsedi. Bu gülümsemenin anlamı şuydu galiba "Zaten kimse sana inanmaz ki, istersen anlat."

Ben de hem aradan geçen yıllara (ki ismail Usta geçen yıl vefat etti, nur içinde yatsın) güvenerek artık sırlan açığa vurmaya karar verdim, inanıp inanmamak size kalıyor.

BIÇAK DARBELERİ

pınar türen

Çoğu zaman, isyana, herhangi bir amaçla kurulu düzene ve devlet kuvvetlerine karşı gelmek, ayaklanmak gibi kısıtlı bir anlam yüklenir. Oysa isyan sadece devlete karşı ayaklanmayı içermiyor, çok daha fazla anlam taşıyor. Öyle ki herhangi bir amaçla herhangi bir şeye karşı her türlü başkaldırı isyandır. Böylece anne-babasına isyan edip evden kaçan çocuk ile Hurûcalas Sultan arasında pek bir fark kalmıyor. İsyân bireyde başlayıp genele çıksa da, genelde başlayarak bireye inse de hep aynı ortak özelliği taşıyor: bastırılmış şeylerin bir fırsatını bulup gün yüzüne çıkmaları.

Bireydeki psikolojik bozuklukları incelerken Freud'un belki de en sık yararlandığı buluşu, insanların bazı baskılar yüzünden kısıtladıkları ihtiyaçlarını ya da onlara acı veren olayları bilinç dışında tutma yetenekleri yani bastırmalarıdır. Hatta Freud bazı durumlarda baskı altındaki güdülerin dahi bir şekilde tatmin edilebileceğini söyler. Ancak bu sefer de bilincin bir kısmı haz duyarken bir kısmı acı çeker. İşte insan doğası böylesine ince detaylarla, bir yandan genleri bir yandan toplum tarafından ince ince şekillendirilirken isyankâr olmamak oldukça ufak bir ihtimal.

Freud'a göre yapmak isteyip de yapamadığımız, bize acı veren şeyleri unuttur ya da bir yolunu bulup bilinçaltında sıkı koruma altına alırız yani bastırırız-ancak yok etmeyi asla başaramayız. Aradan yıllar geçer ve insan sanki hiçbirşeyi bastırmamış, unutmaya çalışmamış gibi sakince yaşamını devam ettirir ta ki bir gün gelip de ufak bir kıvılcım bastırılmış şeylerin tutuşmasına ve büyük bir yangının başlamasına neden oluncaya dek.

Bastırma ile isyan arasına gerilmiş gergin bir ipte dengesini kaybetmeden ilerlemeye çalışan bir cambaza benzer insan. Çoğumuz iyi birer akrobat olarak düşmeden yürümeyi başarıyor gibi gözüksek de aslında hiçbirşey o kadar da

yolunda değil. Belki hayatımıza kaba taslak baktığımızda, normal standartlara uygun düşünüyoruz ama sıradan günlük hayatımız öyle anormalliklerle dolu ki! Aslında hepimiz toplumun ister istemez yarattığı anormaller değil miyiz?

Bireydeki isyan kimi zaman bir çocuğun ona bağırarak annesine ağlayarak isyan etmesi kadar basit ve sıradan olur. Kimi zaman ailesinin baskısına dayanamayarak evden kaçan ve küçücük bir yaşta kendisini karanlık yüzlü gece hayatının sermayesi halinde bulan bir kız çocuğununki gibi hazin olur. Bazen de isyan öyle bir hal alır ki, insan içindeki ateşi ancak kanla söndürebilir. Belki kendi kanıyla, belki de başkasının kanıyla.

Hayat boyunca karınca dahi ezmemiş bir insan günün birinde katil olabilir. İnsanın bastırdığı, unutmaya çalıştığı ama asla yok edemediği ve bir kâbus gibi üstüne çöken baskılar isyana dönüştüğü an, bu karabasandan kurtulabilmek için ilk sarıldığı şey şiddet, hatta can almak olabilir. İnsan öldürmek, özellikle az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde daha yüksek gözüküyor. Wolfgang ve Ferracuti bunu 'şiddet altkültürü' kuramına bağlıyorlar ki buna göre en azından toplumun bazı bölümleri, çeşitli durumlarda şiddet kullanımına izin veriyor hatta tolerans gösteriyor. Türkiye'de bunun en güzel örneği "şeref" ve "namus"un korunması için her yolun mubah sayılmasıdır. Toplumun hangi kesiminde olursa olsun "şeref" ve "namus" en el değmez biçimde koruma altına alınmıştır. Ve nedense bunun ceremesini de kadınlar çeker. Bir erkek çocuk mahallede bir kızı sıkıştırırsa genelde erkek ailesinin şerefi pek zedelenmez, ama kız tarafı için durum çok farklıdır zira onların namusu büyük bir yara almıştır. Peki bu yara nasıl kapanır? Nasıl kapatılırsa kapatılsın en ağır fatura mutlaka aslında hiçbir suç olmayan kıza kesilir. Namusun diyetini daha çok kadınlar

*Artık kızının, karısının namusu için
elini kana bulayan, hayatlarını
hapisanede devam ettirmeyi göze alan
erkekleri, kadın haklarını korudukları
için tebrik mi etmeliyiz yoksa baskı
duvarına bir tuğla daha koydukları için
"beter olsun" mu demeliyiz
bilemiyorum.*

öder. Ancak bu arada, güçlü oldukları beyinlerine kazınan ve ne pahasına olursa olsun bu gücü korumaları gerektiği, sırf bu yüzden hayat boyu çalışmaları, başkalarının sorumluluklarını yüklenmeleri, hatta ağlamamaları emredilen erkekler de bu baskıdan nasiplerini almıyorlar mı? Artık kızının, karısının namusu için elini kana bulayan, hayatlarını hapisanede devam ettirmeyi göze alan erkekleri, kadın haklarını korudukları için tebrik mi etmeliyiz yoksa baskı duvarına bir tuğla daha koydukları için "beter olsun" mu demeliyiz bilemiyorum. Ama hapisanelerimiz namus için adam öldürmüş erkek ve kadınlarla dolup taşarken yargılanması gereken tek şey toplum. Toplumun baskısını en çok hisseden de, en büyük yaraları alanlar da hep kadınlar. Bastırmayla başlayıp isyanla biten hayatlarında birçok kadın yakın aile çevresinden birisini veya birilerini (özellikle kocasını) öldürmekle bir bireyde görülebilecek en büyük isyanı oluşturmaktadırlar. İnsan öldürmek tüm toplumlarda erkeklere kıyasla kadınlarda çok daha ender görülmektedir. Ancak biraz daha cesaret bulabilirlerse bu oranların altüst olacağından ve büyük bir kadın isyanının başlayacağından emin olabiliriz. Öldürme suçundan hapis yatan erkek ve kadınlar arasında yapılan bir araştırma iki cinsiyet arasında ne kadar önemli farklar olduğunu ortaya koyuyor. Diane Sunar ve Serap Özgür'ün araştırmaları sonucunda ortaya çıkan bir çok farktan en çarpıcı olanı kadınların işledikleri cinayetlerin çok daha vahşice olması. Erkekler bir iki kurşunla veya bıçak darbesiyle yetinirken, kadınlar tabancalarını boşaltmadan ya da cesedi delik deşik etmeden kendilerini

durduramıyorlar. Bir kurşun herşeyi bitirmek için yetmiyor, bir kurşun da her gece yediği dayaklar için, bir kurşun istemeye istemeye ona vermek zorunda kaldığı cinsel organı için, bir kurşun başlık parası için onu satan ailesi için.... Kim bu kurşunların anlamını gerçekten kavrayabilir ki?...

Bir diğer fark ise kadınların genelde cinayetleri önceden planlamaları belki de öldürmeyi tek kurtuluş olarak görmeleri. Erkekler anlık bir öfkenin kurbanı oluyorlar genelde, oysa kadınlar herşeyi önceden düşünüyorlar kâbuslarına son verebilmek için. Hem de daha sonra onları bekleyen ip ya da dört duvar gibi kâbusları hiç düşünmeden, tüm bedelleri kabulleniyorlar.. Ve erkekler genelde pişman olurken, çoğu kadın yaptığından asla pişman olmuyor "yine olsa, yine yaparım" diyor. Tüm bunlardan sonra en acı şey, cinayet işlemiş kişilerin "bir daha dünyaya gelseniz kadın mı, erkek mi olmak isterdiniz?" sorusuna verdikleri cevap. Hemen hepsi erkek olmayı tercih ediyor. Nedenine gelince, çünkü erkekler güçlü ve bağımsızlar. Oysa kadınlar ailenin, kocanın, çevrenin, kültürün yani toplumun baskı altında tuttuğu kurbanlar. Kocalarının ve babalarının egemenliklerine karşı koymanın çaresini cinayette bulacak kadar isyanı büyük kadının.

Şimdi duralım ve "ama o bir katil" diyerek kestirip atmadan önce, beynimizi tüm kalıp yargılardan kurtarıp düşünmeye çalışalım. . içlerindeki isyandan kurtulabilmenin başka bir yolu olsa çoğu insan başka bir insanın canına kıyabilir miydi acaba?. İsyanda toplumu bireyden, bireyi toplumdan ayırmak çok zordur. Ama bunca birey bunca acı çekerken sorgulanması gereken toplum yani hepimiz değil miyiz?

Erkekler bir iki kurşunla veya bıçak darbesiyle yetinirken, kadınlar tabancalarını boşaltmadan ya da cesedi delik deşik etmeden kendilerini durduramıyorlar.

*Bir kurşun herşeyi bitirmek için yetmiyor,
bir kurşun da her gece yediği dayaklar için,
bir kurşun istemeye istemeye ona vermek zorunda kaldığı cinsel organı için,
bir kurşun başlık parası için onu satan ailesi için....
Kim bu kurşunların anlamını gerçekten kavrayabilir ki?...*

**EDEBİYAT
SİNEMA
TİYATRO
MÜZİK**

(Klasik, Rock, Pop, Caz, Geleneksel)

**OPERA-BALE
PLASTİK SANATLAR**

(Resim, Heykel, Seramik)

**KARİKATÜR
FOTOĞRAF**

Türkiye'den ve dünyadan en yeni,
en ilginç haberler, yorumlar, araştırmalar...

HEPSİ

Milliyet

SANAT TA...

AH BU ŞARKILARIN GÖZÜ KÖR OLSUN

ferhat aktan

İsyanın yeri ve zamanı sabaha kalmış. Bugün neşeli şarkılar dinliyor şehrin varoşları. Uyuşuk başkaldırıları alkışlıyorlar. Daha doğrusu başkaldırı dize geldi. Ve Ünye de Fatsa bir oldu başedemedik. Ya da buna benzer bir masaldı anlatılanlar. Masalın iki gözü iki çeşme, emmioğluna dert yanıyor. Oysa Emmioğlu, zilleri takmış çıkı çıkı yapıyor, bir yandan da hadi yine iyisin diyor. Bak oynatmaya az kaldı, hem sen de başını alıp gitme ne olur. Ne olur tut ellerimi, yalnızım dostum yalnızım yalnız. Bunun üzerine evvel zaman içinde kalbur saman ne dese beğenirsiniz; haklısın kardeşim sen de haklısın. Eşeğine ters binmiş Hoca misali Zeynep sınıfta mı kalacak, evden mi kaçacak yoksa doktor mu olacak gibi anlamı dibinde saklı sözler sarfediyor. Merak etmeyin, araya ben girip "İsyan ediyorum kadere nerden geldim bu ülkeye" gibi densiz laflar da etmiyorum. Şaşkın şaşkın da bakmıyorum. Elimde olmaksızın kulağıma çalınıyor, çılgın kızlar korusu ile bitkin delikanlıların tiz sesi. Yorgun demokratlara da alıştım, güngörmüş altmışsekiz artı birlere de.

Bu günlerde "Müziğimizde yeni eğilimler" sergisi açmaya karar verdim. Öyle bir sergi olacak ki gören kulaklarına inanamayacak. Çünkü salondaki kolonlardan arabesk pop caz alaturka, sırtımda yamalı bir hırka birbirine karışıp, aşure olacak. Belki de ciddiye alarak bir kaç eleştirmen, kayda değer bir "happening" diyecek de sonunda ne olacak. İşte ondan sonrasını ben de bilmiyorum.

Elimden geldiğince "tükeniş"i anlatmaktan keyif alırdım. Bu, yeniye karşı duyarsızlık mı yoksa akli evvel bir muhafazakarlık mıdır bakın bunun da sebebini bilmiyorum.

Ama beni ciddiye alanların gözünde her zaman doğru, tanımayanlar için anlamsız biri olduğumu biliyorum, *eleştiriye açık ol canımı ye* derler ya belki de öyle olmalıyım. Haddeden

geçmiş, herhangi bir tükenişi anlatıp, ah bu şarkıların gözü kör olsun derken kulağıma gelen alkışları duyabiliyorum. Hayali alkışları. Saldırgan bir üslup yanımdan yöremden geçmemeli, saldırgan sözler kullanmamalıyım. "Bunlar zararlı alışkanlıklardır" sloganını kafamda bir yerlere oturtarak ansiklopedik sözlüğümden atmalıyım bu habis kuşkulan.

Evet belki de başkaldırı dize gelmeli, bugün yaşanmalı, yarın gömülmeli, dün zaten anımsaması bile yorucu, ihmal edilebilir bir ayrıntı olarak kenara köşeye atılmalı. Şimdi tüm bunları kabul ettik diyelim. Siz kabul etmiyor musunuz? Varsayalım ki ben kabul ettim. Ama iş tevekkülle de bitmiyor. Oluruna bırakmanın bedelini fena ödetiyorlar adama, işin şakaya gelir yanı yok. Sözelimi ben hergün, günün herhangi bir saatinde veya saatlerinde ipe sapa gelmez şarkılar dinlemek zorunda bırakılabiliyorum. Hani *beni siz delirtiniz, o boşverli türküler* var ya onlardan söz ediyorum. Tabii bu yalnızca bir örnek, ilişkiler de olabilirdi, verilen sözler de seyrettiğim filmler de. Bu gün aklımı buna taktım. Zaten bu satırları anı olsun diye yazıyorum.

İnanır mısınız geceleri rüyalarım girip, yolda giderken dilime takılabiliyorlar. Kurtulmak için radyo dinlemeyebilirim, televizyon seyreteyebilirim ya da seyrederken *Zapping* yapabilirim. Kısaca televizyonu *ignore* edebilirim. Böylece beni *irite* eden bu işkenceden kurtulabilirim.

Ama yine de, (Sınırları kendinden menkul) seçeneklerim sınırsızken utanmadan "Çürüyen bir yaşama biçiminin yansımaları bunlar" diyebiliyorum üstesinden gelebilmek için. (Şarkılara düşman oldum ya). Sözelimi dağa çıkıp çobanlık yapabilirim, mesela yanımda meditasyon, om mani padme hum filan. Yok yapamam, bana yakışmaz. Veya yine dağa çıkıp isyan edemem (taktım ya). Zaten radyolarda

tunçel gülsoy

bangır bangır çalmıyorlar mı "Eşkiya dünyaya hükümdar olmaz" diye.

Belki durumu idare eder, dinliyormuş hatta seviyormuş gibi de yapabilirim. Bakın bu daha iyi olabilir. Böylece uyumlu bir birey olarak yoluma devam eder, her şeyi oluruna bırakırım (Sonunda ölüm yok ya). Yok bana göre değil bu ufak tefek kaçışlar. Aslında en iyisi *sinik* bir marjinal bıyık altı takarım suratıma. Güler geçer, dalgamı geçer, alaya alnım herşeyi. Neyi mi? Ne olursa işte. Hem bunda, dikkat ederseniz gizli bir isyan da var. Nasıl ama gizlice başkaldırabilme potansiyelini de hediye ettim kendime. Gerisi kolay, bi kaç süslü kelime, küçümseyen bi kaç bakış, *örneklen çok görüldü, takım tutmam, şimdi de post-*

modernizim moda oldu tripleri. Gelsin laflar, dolsun torbalar. Ayrıca yeni öğrendiğim kelimelerin çevremde yaratacağı büyüğü de hesaba katmadım henüz. Bunu da ekledim mi, artık beni kimse durduramaz. Artık sinirimi bozan şarkıların da önemi yok, gereksiz sorumluluklar da kalmadı adımlarımda. Yok artık benim gibi birisi!

E, isyanın yeri ve zamanı ertesi sabaha kalsın...

ÇOK ÖZEL BİR MAKİNEİNİN AKLI

m. boden

Üç yüzyıl önce, Hollandalı filozof Spinoza hayretler uyandıran açıklamasını yapmıştı: "Bedene ilikin bilinen çalışma ilkeleriyle tamamen uyumlu, bilimsel bir psikoloji kurulabilir!" Tabii bu açıklaması ancak ölümünden sonra yayınlandı. Karşıtlarına şöyle cevap veriyordu: "Onlar beden neler yapabileceğini bilmedikleri gibi sadece beden neler doğası düşünüldüğünde nelerin çıkarımlanabileceğini de bilmiyorlar" Spinoza'nın, insanın bir makina olarak kavranması görüşüne katkısı büyük olmuştur. Bu görüşlerden en ilginç Lady Ada Lovelace'e ait. Spinoza'nın ölümünden bir asır kadar sonra, Charles Babbage'ın **Analitik** Motor'una uygun bir mekanizmadan bahseden Lady Lovelace, bu makinanın matematiğin yanı sıra çok daha karmaşık hesaplamaları yapabileceğini öne sürmüştü.

Günümüzde bu tür iddialar halen şok edici özelliklerin koruyorlar. Birçok kişi bilgisayarların insan aklını modelleyip modelleyemeyeceği üzerine şüpheli düşünmekle birlikte bir çokları da bu iddiaları açıkça saçma buluyorlar. Bu şüpheler ve tiye almaların yanında hep bir korku da varlığını hissettirmektedir. Böyle bir şey yapıldığında, yani insan aklı bilgisayarda modellendiğinde, insani değerlerin ikinci plana itileceği ya da tamamen yokolacağı korkusu!

Bilgisayar modellerine dayanan psikoloji kuramlarına neden sıcak bakılmadığı açık. İnsan aklının

yapabildiklerini yapabilen bilgisayarlar geliştirmeyi amaçlayan yapay zekâ teknolojisi de benzer korkular uyandırıyor. Bu noktada hissedilen derin endişenin temeli bu tür yeni kuramların ve teknolojilerin kendimize karşı bakışımızı alçaltması, değerlerimizi önemsizleştirilmesi ve hayatta karşılaştığımız sorunlar karşısında hissettiğimiz çaresizliği güçlendirmesidir. Eğer birgün kuramsal psikoloji "bizlerin makinadan başka bir şey olmadığını" söylerse, toplumsal hayatta

Bu tür eleştiriler Gertrude Stein'm "Bir makina sadece bir makinadır bir makina..." sözüne benzemektedir. Stein belki de yanılmıştır. Beyin çok özel bir makina türüdür. Bu beyin denen makinanın psikolojik fonksiyonları yapabilmesi bilgisayarların da yapabileceği anlamına gelmez.

önemsediğimiz insana ilişkin tüm özellikler de duygusal birer yanılsamadan ibaret olacaktır. Eğer *computational* (hesaplamalara dayalı) psikoloji veya yapay zekâ çalışmaları biraz taban bulursa bu tür değerlerin temelleri de zayıflamaya başlayacaktır.

Tabii aklın bilgisayar modellerinin mutlaka yıkıcı bir toplumsal etkisi olup olmayacağını da sorgulamak gerekli. Üstelik, Spinoza'nın bu mekanizmanın (insan beyninin) potansiyelini azımsamamız gerektiği hakkındaki uyarısını da hatırd tutmakta fayda var. Böyle kuramlar prensipte insan aklının özelliklerini üretebilecek mekanizmanın nasıl mümkün olduğunu açıklayamadığı zaman bu korkular kaçınılmazdır.

Mekanizma konusundaki görüşlerimiz Spinoza'dan bu yana epeyce gelişti. Fakat düşüncenin mekanikleşmesi ancak sayıların dışındaki şeyler hesaplanabildiği zaman mümkündür. Örneğin, insan beyninin bilimcilerin açıklayabildiği tarzda bir şeyler yapan özel bir makina gibi işlediğinin gösterilmesi gerekir.

Bilgisayar bilimcileri elektronik bilgisayarların *computational* özellikleri üzerine yoğunlaşmışlardır. Ve kuramlarını bilgisayar modellerine dayandıran psikologlar, beyin psikolojik işlevleri hakkındaki iddialarını göstermek için elektronik bilgisayarları kullanmaktadırlar. İşte bir çoklarının, aklın bilgisayar modellerine getirdikleri eleştiri bu noktada düğümlenmektedir.

Bu tür eleştiriler Gertrude Stein'm "Bir makina sadece bir makinadır bir makina..." sözüne benzemektedir. Stein belki de yanılmıştır. Beyin çok özel bir makina türüdür.

Bu beyin denen makinanın psikolojik fonksiyonları yapabilmesi bilgisayarların da yapabileceği anlamına gelmez. Gerçekten de bilgisayarlar farklı temel ilkeler üzerine kurulmuş makinalar olduğundan aynı şeyleri yapamazlar. Zihinsel modellemelerde kullanılan bilgisayarlar sayısal, adım adım işlem yapabilen, genel amaçlı aletlerdir. Beyin ise *analog* (benzetime dayalı), paralel işlem yapan, özel amaçlı bir makinadır. Beynin yaptıklarını bilgisayar modellerinin yapıp yapamayacağı tartışma konusudur.

Psikoloji beyin maddi özellikleriyle değil işlevleriyle ilgilenir. Bir işlevi yerine getirirken o makinanın hangi parçalarının nelerden yapılmış olduğu değil o parçaların bu ödevi yerine getirirken nasıl kullanıldığı önemlidir psikoloji için.

Doğa bilimlerinin hesaplamaya ilişkin süreçlere, bilgiye, bilgilerin temsil ediliş şekillerine dair söyleyeceği bir şey olmadığından aklı anlamak için uygun değildir. Psikoloji, fizik ve nörofizyolojiden temelli olarak farklıdır. Doğa bilimleri, bireylerin dünyayı nasıl farklı algıladıklarını, insanların değişik politik inançları, kişisel farklılıkları ve kültürel geçmişleri nedeniyle neden başka bireylerden farklı davrandığını açıklayamazlar. Bu yüzden insana ait bu tür konulara ilişkin sorular doğa bilimlerinin terimleriyle sorulamazlar ve cevaplandırılmazlar. O nedenden dolayı, bilimsel bir bakış açısına kendini adanmış kişiler sık sık bu tür soruları yoksayarlar ya da duygusallık olarak görürler. Onlara göre bu tür sorunlar şiir ve edebiyatın çerçevesi içinde değerlendirilmelidir: yağmurlu bir pazar öğleden sonrasında bu konular üzerine düşünmek iyidir hoştur fakat bunların bilim hayatının ciddi işleriyle bir alakası yoktur.

Demek ki aklı hesaplamalara dayalı bir sistem olarak düşünmek inanç ve değerlerimizin psikolojik olarak önemli olduğu görüşüne prim vermektedir. İster kişiler düzeyinde ister kültürel olarak paylaşılsın bu inanç ve değerler hareket, davranış ve algılayışlarımıza yön vermekle onlar hakkında bilgi vermektedirler. Eğer kişi Dalmaçya tazılarının siyah olduğuna inanmıyorsa ve onları beyaz köpekler sanıyorsa, bu köpekleri gördüğü zaman, hatta bir köpek

Bilim, eğer öznelliğe ilişkin terimlere zihinsel kavramlara yer vermezse "insansızdır". Doğa bilimleri, "saf" nörofizyoloji de dahil olmak üzere, bu kavramlara yer veremezler. Fakat psikoloji, bilgisayar bilimi ve sinirbilim (neuroscience) beynin hesaplamaya ilişkin işlevleriyle ilgilendikleri için yer vermektedirler.

olarak algılamasına rağmen Dalmaçya Tazısı olarak tanımayacaktır. Genel olarak, sübjektif yaratıklarız. Ya da *computational* (hesaplamacı) görüşe yatkın bir meslektaşımın dediği gibi "kendi veri yapılarımızın müptelasıyız..."

Bu, mekanistik bakış açısıyla çelişmez. Çünkü bilgisayar modelleri genel olarak mekanizmanın potansiyellerinin ne kadar geniş olduğunu taktir etmemizi söyler. İnsanlar genelde araba ve daktilo gibi anlaşılabilir makinaların bilim tarafından makina olarak nitelendirildiğini sanırlar. Psikologların ilgilendikleri hesaplama sistemleri tamamiyle farklı bir meseledir.

Tüm zihinsel güçlerimizin tamamiyle anlaşıldığı veya bilgisayarlarda modellendiği söylemek istenmiyorum. Lady Lovelace'in sözleriyle, kuramsal psikologlar tüm düşünsel süreçlerin "karşılıklı temel ilişkilerini" "operasyonların soyut bilimi cinsinden" ifade etmemişlerdir henüz. Bunu prensipte kabul etmek mümkün olmasına karşın, kısa zaman sonra başarılabilir bir şey değildir. Çünkü insan aklı her zaman düşündüğümüz şekilden çok daha karmaşıktır. Birçok hümanistin aklın üst düzey karmaşıklığı hakkında bir takım içsel hisleri vardır fakat bu karmaşıklık hakkında ayrıntılı bir döküm verememektedirler. Gerçekten, Freud'u bir istisna olarak kabul edersek, bunu yapmaya çalışmamışlardır bile. Sadece psikologlar bir bilgisayarın insan gibi bir şey yapması için bir kuramı yeterli ve açık bir şekilde açıklamaları gerektiğinde işin boyutlarının farkına varılmıştır.

Hergün hepimizin yaptığı çok basit hareketler bile inanılmayacak derecede komplekstir. O

nedenle yapay zekâ teknolojisi korkularımızı ve bilim-kurguyu süsleyen hayalinden çok daha zayıftır. Matematiksel işlemleri bilgisayarlar gibi saniyesinde yapamadığı için bilgisayar karşısında kendini hor gören insan hiçbir bilgisayarın yapamadığı diğer şeyleri yapabildiğini hatırlamalıdır. Şu andaki en etkileyici programı anlamamanın bizim aklımızı anlamakla kıyaslandığında ne kadar kolay olduğunun anlaşılması kendimize ilişkin düşüncelerimizi güçlendirecektir.

Tabii bu her zaman anlaşılamamaktadır, çünkü programların yaptıklarını genellikle biz kötü yapmaktayız. Bilgisayarlar matematikte bizden çok iyidirler ya da birçok "uzman sistem" programları sınırlı bir alanda, insan uzmanlardan daha iyi bilimsel çözümler üretebilmektedirler. Fakat genellikle unutulmuş, bizim kolayca yaptığımız birçok şeyi yapmakta bilgisayarların zorlanmasıdır. Örneğin anadilimizi anlayabilmekte, bazı şeylerin arkasında duran objelerin bir kısmını görerek o cismi tanıyabilmekte, sorunlarla uğraşırken sağduyumuzu kullanabilmekte, konuşmaların, yazıların satırlaralarını okuyabilmekte veya parmaklarımızla sayısız iş yapabilmekteyiz. Günümüz bilgisayarları bu işleri son derece sınırlı bir şekilde yapabilmektedirler.

Sonuç olarak, aklın bilgisayar modellerinin bize çok şey kattığını söyleyebiliriz. "Akıl" ve "Zihinsel" süreçlerin psikolojide saygın kavramlar olarak kabul edilmesini sağladıkları için, bu çalışmalara teşekkür etmeliyiz. Bu sadece psikologlar için değil tüm toplum için önemlidir. Psikologların bize söylediği gibi, insanların kendilerini nasıl gördükleri önemlidir.

. Bilim, eğer öznelliğe ilişkin terimlere zihinsel kavramlara yer vermezse "insansızlaşır". Doğa bilimleri, "saf" nörofizyoloji de dahil olmak üzere, bu kavramlara yer veremezler. Fakat psikoloji, bilgisayar bilimi ve sinirbilim (neuroscience) beynin hesaplamaya ilişkin işlevleriyle ilgilendikleri için yer vermektedirler.

O halde bilimsel bir psikolojinin olabilirliği görüşü Spinoza'nın zamanından bu yana şok edici özelliğini kaybetmiştir.

Tiyatro... Tiyatro...

*Türkiye 'nin
tek tiyatro dergisidir.
Tıpkı nesli tükenen
Kelaynaklar gibi...
Türünün tek örneği
olarak kalsın
isterseniz
abone olarak
yaşamısına katkıda
bulunabilirsiniz.*

Abone Bedeli: 100.000 TL.
Banka Hesap No: T.İş Bankası - Cihangir Şb. 178117
Posta Çeki: Tem Yapım 655074
Tel: 249 87 37-38 **Fax:** 249 02 18
Adres: Hayriye Cad. ÇorluAp. No: 3 D. 10 Galatasaray-İstanbul

HAFIZANIN SIFIR NOKTASI

mehmet açar

Şimdi adını hatırlamadığım bir film. Üç dört yıl önce TRT'de bir cuma gecesi gösterilmişti. Film kabaca şöyle özetlenebilir: Üç kişilik bir aile uyanıyor. Hava hâlâ karanlık. Bu nedenle geç uyandıklarını fark ediyorlar. Uyanır uyanmaz bir tuhafılık olduğunu anlıyorlar. Ayağa kalkınca da o tuhaf gerçeği anlamakta pek güçlük çekmiyorlar. Müstakil, iki üç katlı evlerinin bütün pencereleri ve kapılan ne olduğu anlaşılamayan garip bir metalle dışardan kapatılmış. Hiç bir çıkış yok. Duvarları deliyorlar, yine aynı metal; tavanda da tabanda da hep aynı metal. Sanki görünmez bir el evin bütün çevresini o metalin içine hapsedmiş.

Saatler ilerledikçe kadın garip bir şey fark ediyor ve bunu kocasına söylüyor: "Dün gece ne olduğunu hatırlıyor musun?" Kocasını hiç bir cevap veremiyor. Ve soru devam ediyor. Evvelsi gece, daha evvelsi gece... Cevap hep aynı: "Hatırlamıyorum". Kan-kocanın hafızası yataktan kalktıkları andan itibaren başlıyor. O kalkış anında sadece şunları biliyorlar: Evliler, bir kız çocukları var ve adam kimyacı, sabah işe gitmesi gerek. Yatak odasındaki fotoğraflarda da hep o anki görünüşleri var. Yani geçmişleri yok. Hafızaları sıfır noktasını gösteriyor. Sadece bir kaç veri...

Sadece televizyon şebekelerinde gösterilmek üzere çekilmiş 80 dakikalık bu düşük bütçeli filmin sonu da şöyle bağlanıyor: Evin her tarafında hep aynı şirketin amblemini gören aile delice bir çabayla bodrumu kazarken, birden ev devriliyor ve onlar bir kukla gibi sağa sola düşüyorlar. Sonra küçük bir kız çocuğu görüyoruz. Elinde oyuncaktan bir ev ve kız arkadaşına veryansın ediyor. "Evimi yine kutunun içine kitlemiş" diye.

Hafızanın sıfır noktası üzerine ilk kez ciddi biçimde düşünmeye başlamam Franz Kafka'nın "Şato" romanıyla başlamıştı. Romanın kahramanı K. kasabaya gelir ve kasabalılara

kendini "Ben yeni kadastrocunuzum" diye tanıtır. Malum, K.'nin kasabada istihdam edilmesi için kasabadaki şatonun onayı gerekmektedir. O onay roman boyu bir türlü gelmez ve K. değil Şato'ya ulaşmak, Şato'nun dışına bile yaklaşamaz.

Roman boyunca K.'nin önceki yaşamı, yani geçmişi üstüne bir ipucu aradığımı ve aşağı yukarı ciddiye kalılabilecek hiç ama hiç bir şey bulamadığımı hatırlıyorum. K.'nin yeryüzünde bir evi yoktu. Ya bu kasabada Şato'nun onayını alıp kadastrocu olarak çalışmaya başlayacak ya da ölüp gidecektir. Kasaba dışında bir başka mekân, Şato dışında bir başka otorite de yoktur.

K.'nin hafızası da sıfır noktasındaydı. Sadece bir kaç veri: Bir kadastrocu, ve oraya dışardan gönderilmiş... Ama K. hafızasının sıfır noktasında olduğunun farkında değil. Sonra aynı gözle "Dava" romanına göz attım. Oradaki Joseph K.'nin hafızası da neticede sıfır noktasında değilse bile 0.5 noktasında... "Amerika" romanında da durum yine pek farklı sayılmazdı. Yeni kıtaya adımını atan Kari Rossman da bir nevi sıfır noktasındaydı.

Ve Kafka romanları okumadan çok önce gördüğüm rüyalarım...

Bir kasaba. Akşamın alacakaranlığı. Penceresi sahil kasabasının meydanına açılan küçük yazıhanemin içindeyim. Mesleğim avukatlık. Yıllar önce öldürülmüş babamın gerçek katillerinin kim olduğunu anlamış durumdayım. Kasabanın zenginleri arasında yer alan katiller de (biri belediye başkanı, diğeri ise yazlık evleri yapan bir müteahhit) durumun farkındalar. Niyetim eve dönmek. Annemle birlikte yaşıyoruz, kardeşim falan yok.

İşte rüyanın başındaki "veri"ler... Gerisini anlatmak gerçekten zor, sahil kasabasındaki gece, gerilim filmlerindeki şemayı izliyor aşağı yukarı. Belediye başkanının evli kızıyla da (liseden arkadaşımış) geçmişte bir ilişkimiz

varmış meğerse. O gece bana kaçmam gerektiğini, beni öldüreceklerini falan söylüyor bu kız arkadaşım ya da "rüyaya göre eski sevgilim".

Fazla uzatmayalım. Asla hatırlayamayacağım bir yığın gerilimli andan sonra belediye başkanının adamları beni bir tarlada sıkıştırıyorlar: ölüme beş kala durumu. İşte tam o an rüyadaki bu kasaba avukatının aslında ben olmadığımı, benim "bir başkası" olduğumu düşünüyorum. İyi de "o bir başkası olan" ben kimdim? Gerçek annem ile babam neredeydi? Bir an avukat değil de böyle bir rüya gören bir üniversite öğrencisi olduğumu hatırlayabildim. Ama gerisi yine gelmiyordu. Neticede, ancak uyanarak kim olduğumu anlayabildim. Tuhaf olan, rüyadaki tek bir kişi bile gerçek yaşamdan tanıdığım biri değildi.

Sonuç olarak bazı rüyalar hafızanın sıfır noktasında geçiyor. Böyle rüyalar dayanılması güç kabuslara dönüştüklerinde insan uyanmaya değil de gerçek benliğine, yani hafızasına geri dönmeye çalışıyor. Bazı uyanışlarımızda da hafıza, sıfır noktasını gösteriyor. Bu halet-i ruhiye kısa sürmezse gerçek bir cinnetin ilk adımı olabilir. (Burada hepimizin başına gelen o şuursuz uyanışlardan söz etmiyorum. Eninde sonunda herkes uyanışın ilk anında zaman ve mekân mefhumlarına tam anlamıyla hakim değildir)

Kafka rüyalarındaki küçük bir imgeden yola çıkıyordu belki. Bu nedenle bir çok eserinde kahramanlarına bir geçmiş vermiyor; tıpkı bir rüya gibi, kahramanın "oralara" nasıl ve nereden geldiği konusunda hiç bir ipucu vermiyordu: K. bir kadastrocuydu. Ne yapıp edip o kasabada kalmalı ve işini icra etmeliydi.

Kafka'nın yakın arkadaşı, romanlarının basılmasını sağlayan Max Brod, Şato'yu ilahi bir otorite ile bağdaştırmıştı. Sınırları hayli esnetilmiş marksist bir yöntemi benimseyen Ernest Fischer ise bu yaklaşımı doğru bulmadı. Romanı "bireyin politik iktidara yabancılaştırılması" bağlamında ele aldı. Şato da faşizme sağlam bir zemin hazırlayan Orta Avrupa'nın "köklü bürokratik devlet"ine tekabül ediyordu ona göre. Yaratıcı eleştiri temelinde bakarsak Brod da, Fischer de haklı... Kafka romanlarında, gerçekten adım adım

faşizme doğru ilerleyen bürokratik bir devletin birey karşısındaki o sınırsız gücü de hissedilir; yeryüzünde ilahi bir otoriteyi arayan bireyin çaresizliği de...

Evsizlik, yurtsuzluk da Kafka'nın eserlerinde temel figürlerden biridir. Ve sanki birey dünyaya varolması gerektiği için atılmış ve ondan bu dünyada kendine bir ev, bir yer bulması istenmiştir. Birey bu görevi yerine getiremediği için acı çeker.

Rüyalardaki hafızanın sıfır noktası belki de yeryüzündeki tinsel varoluşumuzun kökenleriyle de ilgili bir şey. Sıfır noktasında bize verilen tek bir kod var: Kendine ruhsal bir ev bul. Evrenin bir noktası olan Yeryüzü ile dikey ve yatay bir ilişki kur.

Sonuç yerine şöyle bir kurgu-bilim hikayesi: Teknolojinin, dünyalılara başka bir gezegende hayat kurma imkanı verdiği zamanlarda geçiyor. Bir şirketin bilim adamları güneş sistemindeki bir gezegenin atmosferini aynen Yeryüzü'ne benzetmişler ve hayatın ilk tohumunu atıp gitmişler. Amaç hayli basit: Orayı Yeryüzü için bir sera haline getirmek. Sonra hayat gelişmeye başlıyor, ama kısa sürede o gezegendeki hiç bir şeyin işlerine yaramayacağını ve orada insanların da yaşayamayacağını anlıyorlar. Ve herşeyi bırakıp gidiyorlar. Ama bu arada, hayat tohumları ekilen gezegen serpilip gelişiyor. Zamanla küçük bir uygarlık bile kuruluyor. Yeryüzü'nde şirket gezegen sakinlerine görünmeden oradaki hayatı görüntüleme şansına sahip. Tahmin ettiğiniz şey oluyor ve şirket Yeryüzü'ndeki hayattan canı sıkılan müşterileri için "yaratılmış gezegeni" bir eğlence malzemesi haline getiriyor. Geleceğin bu gelişmiş dünyalıları bu gezegende pahalı fiyata tanrıcılık oynamaya bile kalkışıyorlar hatta. Derken bir gün Yeryüzü'ndeki anarşistler bu "pis oyun"a bir biçimde son veriyorlar. Oyuncak gezegen de kendi haline bırakılıyor. Uygarlık gelişmesine karşın "ilk efendilere ilişkin bilgi kodları" sürüyor. Ama varoluşlarıyla ilgili sırrı hiç bilmeden yaşamayı sürdürüyorlar. Kuşaktan kuşağa aktarılan ortak hafızalarında hep bir sıfır noktası kalıyor, asla çözülemeyecek olan, ama içgüdü hep aynı: Varolmak.

EVET İSYAN!

adnan kurt

Özel bir yorum isterseniz, sevgili okuyucu, Bilim -fazla ayırtırmadan ve derinleştirmeden- yaşam, doğa ve tüm etkileşimler için süregiden uğraştır. Yüzyıllardan beri bilimdeki gelişmeler yaşanırken, bilimin anlamı ve yorumlanması da şaşılmalı değişimler gösterdi. *Helmholtz*, tüm süreçlerin yorumlanabilip, mekanizmalarının çözümlenebildiği o yakın zamanda, bilimin sonlanacağından eminken, XX. yy başlarında, bilimciler bu tür görüşleri yine 'bönce' bulmaya başladılar.

Aslında amaç, tarihsel yöntemlerle bilim-anlam ilişkilerini irdelemek değil, hele hele bunları tarih boyunca en önemli ve genel kabul görmüş diye sunmak hiç değil. Belki de Newton'un sözleri kaynak olacak yazının devamındaki fikirlere:

"Herkesin beni nasıl gördüğünü bilmem; fakat ben kendimi deniz kenarında oynarken, önünde hiç keşfedilmemiş engin gerçekler okyanusu yayılmış duran ve cilalı bir çakıl taşı veya güzelce bir istiridye kabuğu bulmakla zevk duyan bir çocuk gibi görüyorum."

Tarihi, zamandaş olarak gelişen süreçlerden oluşmuş varsayarsak, bilime ilişkin iki önemli farklılaşmayı yani *bilimsel etkinliklerin zaten genel kabul gördüğünü (Hemen herkes Newton'un Yerçekimi Yasası'nın, Galilei'nin Görecelik Kuramının ve benzerlerinin yanlış bile olsalar önemlerini ve bilimsel görkemlerini duyabilir.) ve özellikle XX. yy'n son yıllarında bilimsel katkının demokratik olarak ölçülüp değerlendirilmediğini.görünememek olası değil.*

Zamanda gerilere bakıp değerlendirmek ya da yorum yapmak kolay olanı ve zararsız. Oysa, sorun günümüzde yaşanıyor, ve her şeye rağmen, hem düşünsel hem de yaşamsal pratiğimiz için gerekli olan bilimsel etkinlikleri sağlıklı olarak irdelemek gerekiyor. Nedir çağımızda bilimsel olan? Ve hangi bilimsel uğraşlar dönüm noktası olurlar, vergileriyle

beslendikleri insanlara"işte sizler için!" dedirtirler? Bu soruların yanıtı çok kolay. Kendi hakemleri, yazı kuralları olan uluslararası, aslında A.B.D'de tüm dünya için basılan dergilerde yayınlanan araştırmaların bilimsel değeri vardır. Buralarda tanıdığınız editörler varsa, bir arkadaşınız yazı kurulundaysa, sırada aylarca yıllarca bekleyen yazılardan önce yayınlanmanız ve bazen bu yüzden sizin ünlenmeniz de olasıdır. Şimdi, bu dergide yayınlanan yazınızı, ne kadar ilgili olduğu ölçülemeden atıfta bulunanların sayısı arttıkça sizin şöhretiniz artacak ve "bilimsel öneminiz", "insanlığın katkınız" kanıtlanacaktır. "Bilimsel üretim" sürecinin uzağındakiler için bunun öneminin kavranması güç olabilir. Ama unutmayın: vergileriniz, duygusal destekleriniz hiç de demokratik olmayan yollarla, bazen hile ve desise* ile, ama en kötüsü yöresel, kültürel ve dilsel ayrımcılık yapılarak peşkeş çekiliyor. Zayıf karakterli dünya bilimcileri ise bilimsel heyecanları aldıkları atıflarda, yarım yamalak, bilgi içeriği ölçülemeyen, Ölçülüyormuş gibi şekillendirilen yazılarda buluyorlar. Evren, doğa, insan ve etkileşimlerinde saklı bilgiyi çıkarmakta acze düşüyorlar. Yaşam pratiğimize getirileceği vaat olunanlarsa ıska geçiliyor. Hoca'nın 'parayı veren düdüğü çalar' dediği gibi parayı topluca yönlendirenler, pratik silah tekniklerini yeğliyorlar. Bir de çevre kirliliğine katkısı var bu sürecin. Bilimci kılığında toplumun sağladığı kolaylıkları ve saygınlığı ucuza kapatanlar değerlerini kanıtlayabiliyorlar. Hatta bizlerden üstün olduklarını da. Ve bilgi kaynakları, ölçülemez, denetlenemez şekilde hızla artıyor.

Bilgi deneyimleri içerir mi? Her tür bilgi yazıya dökülebilir mi? Bilgi kuramları ile neler ölçülür? Bilimsel üretimin ölçüsü nedir? Bilimin anlamı nedir? Ya hayatın?

Evet isyan!

MİM İÇİN

selçuk akman

*Ürkek alkışlarla açıldı perde;
Ellerde güvercinler
tahtalarda dama,
Akla kara oluverdi bir denizin etekleri,
Süslendi Seyirci koltuklarındaki kabaralar.
Eşgali belirsiz bir Sahne amirinin incelmış Sesini hatırlıyorum
ince yapılı kadınların hayali yansıyordu yüzünden.
Aslında Şişman ve eşcinselmış bana ne
Ellerde güvercinler
Ürkek alkışlarla açıldı perde*

I

Her yer dolu olmalı ki bir tek masa kalmış
Üstünde iki bardak çay, yarısı içilmiş
Ezbere konuşuyoruz iki koltuk bir masa.
Yerli yersiz ve üşenmeden
Kimilerine göre Suskunluğa çare arıyormuşuz.
Ses dursa ömür bitecek Sanki her yer çapraz bulmaca
Tam o Sırada Yan masada incelmeye yüz tutmuş bir ruh
Elini uzatmış olabilirdi teselli bekçisi bir yüz.
Yürüyüşümüz Eş zamanda başlayıp kararsız bitiyor
Güngörmüş kavgalar canlanıyor düşümüzde yalnızlık mezartaşı
Kırıtarak Espri yapanlar çeliyor yüreğimizi
Kalp para basılan bir hangar kadar loş olan yüreğimizin
İzin istemeye gücü yok Eve geç kalmak yasakmış o günlerde
önümüze bakarak utandığımız günlerdi
ilgimiz henüz çocuk, ilikliyoruz önümüzü
kırıtarak espri yapanlar çekiyor ilgimizi
Esrarlı bir geceye açılıyor kapılar
Yeşil yaratığın üstünde yelken açmış
Birkaç adam hatırlıyorum
Ne kadar güç; zamanı yazmak ve onarmak bastığımız zemini
Seksen model bir iç kontrol Sistemi kurup üretimi arttırmak
Ve hep konuşmak Ne Zor

Sanırım uzun bir Suskunluğa ihtiyacımız var.

III

Bu gün perşembe beni dışarı çıkardılar
Barbarca kandırdı Masallar
Poyraz Ve dalgakıran

Yine bir gece yansında yolunu kaybetmiş orta yaş tadındaki kadın
ismimi fısıldıyordu ortaköy parkında yabancı adamlara
Saat henüz Sarhoşlar için erken, çocuklar için Çok geç
Ne işim Vardı o yerde, karşı masada oturan Sen
Ortaköy Parkında Serseriler ve Salıncak
bekliyoruz

Tekrarı çevirip bir inkâra dolup boşalarak
Döküyor yapraklarım Mezarlığın gölgesindeki Çınar
(Ama o başka hikaye)

Bak Şunun Şurasında kaç gün geçmiş
Ağırlığın galibiyeti Sıradan yüzlere hırslı tikler hediye etti
Herşeyin yeri ve zamanı var
Artık herşey palavra

Gecenin yarısında kaybolan kadınların nasıl aldatıldığından tutun da
Bütün tekrarların üzerine kurulu yanlış anlamalara kadar
Ortaköy Parkında Serseriler ve Salıncak
"Ruhi bey Siz misiniz!"

Hayır ya da evet belki de bunun Cevabı yok
Yosma kahkahalar dağınık Çarşafarla düğümlendi bile
ismin yalın hali, Sokaklarda Satılan Ab-ı hayat
Delikanlı Şiddetle yaşıyor, çizgilerde kesinlik
Yeni anlamlar katılıyor yüzündeki Çelik gülümsemeye
Bir Çizik de ben atıyorum tamamlansın diye fotoroman
Hem ne gelir ki elden Sen yeniden yitip gidiyorsun
Yorgunluk utancından çıkamıyor sahneye
içimizdeki Sıska pişmanlık neyin hesabını yapıyor,
bilinmez; yüzü traşlı o da orta yaşlı bir kadındı hatırlarsın Aynı pansiyonda kalırdı,
Deniz Park gazinosu, Çok önceleri Kuzguncuk ya da Arabın yeri)

Hepsi bir bütünün parçaları hepsi baştan Savma.

yalçın karaca

IV

Sır; dört yanı kapalı bir oda da gidip gelen Salıncak
Bir tanım, inkârı yücelten sevgilinin terkisine yazılmış
Soran olmuyor bu Son olsun diye Soluyor Sepyalar
Şimdi sırasıdır, dile gelen Satır kekeme, uçurumların en Sevimlisi
Neyi kanıtlayabilir kulağının arkasındaki Menekşe
Sır; Aklımı çal ustam ol; yeniden öğret bir tekrara girerek
Sabahlara kadar uyutmuyor çürüttüğüm gülün tohumu
Ne demekse yeni günler, Suratıma çelikten bir zırh Yerleştiren
Bir Eksi daha eklendi, Piyangoda kaybettim, Feleğin Sillesi Sırada
Ne diyordum, Partizan gibi başlamalıydım Ama Sağ Adımımmla girdim odaya
Çünkü hesapta Açık var iki yaka bir araya gelmiyor
Leylî meyhanenin ikiyüzlü dilberiyle vakit geçirirken
Sır: Erkek bir Şarkıdır Eşlik ediyor geceye / keşke gece pişman
Ve esrik olsa diyorum ama her adım hesaplı

Söyle Mim Ne Çıkar devrildiyse bir Çınar.

ILAKİREMA'LARIN BEDENSEL TÖRENLERİ

*horace miner**

Antropologlar değişik halkların aynı durumlarda gösterdikleri davranış biçimlerinin farklılıklarına o kadar alışmışlardır ki, en egzotik töreler karşısında dahi şaşkınlığa düşmezler. Doğrusu, eğer mantıksal olarak gerçekleştirilebilecek tüm davranış birleşimleri yeryüzünde bir yerlede bulunamamış ise, şüphe edilmelidir ki bunlar henüz tanımlanamamış bir kabilededir. Bu konu Murdock tarafından klan organizasyonuna bağlı olarak ele alınmıştır. Bunun ışığında, Ilakirema'nın sihirli düşünceleri ve uygulamaları öylesine alışılmışın dışındadır ki, insan davranışının ne kadar uçlara ulaşacağına bir örnek olarak, onları tanımlamak gerekir.

Profesör Linton ilk defa yirmi yıl önce Ilakirema'nın dinsel törenlerini antropologların dikkatine sundu ancak bu halkın kültürü halen çok az anlaşılabilmiştir. Bunlar Kuzey Amerikalı bir kabiledir ve Kanada Cree'ği, Meksika'nın Yagui ve Tarahumara'sı ile Antillerin Arawak ve Carib'i arasındaki topraklarda yaşamaktadırlar. Kökenleri hakkında pek birşey bilinmemekle birlikte, geleneksel inanışları doğudan geldiklerini öne sürer. Ilakirema mitolojisine göre devletlerinin kurucusu Notgnihsaw adlı bir kahramandır. Bu kişi başardığı iddia edilen iki olağanüstü yiğitlik ile de anılır. Bunlardan biri bir wampum parçasını Pa-To, Mac nehrinin bir kıyısından öbürüne atmasıdır. Diğeri ise içinde Gerçeğin Ruhu'nün yaşadığı düşünülen bir kiraz ağacını keserek devirmesidir.

Ilakirema kültürünün en önemli özelliği kolaylıkla bitki ve hayvan yetiştirilebilen toprakları sayesinde oldukça gelişmiş piyasa ekonomisine sahip olmasıdır. Halk zamanının

büyük bir bölümünü ekonomik işlere ayırmakla birlikte, bu iş gücünden elde ettiği verimin bir parçasını ve de günün önemli bir bölümünü törensel etkinliklere harcar. Bu etkinliklerin odağı, görünüşünün ve sağlığının insan ahlakı üzerinde egemen bir rolü olduğuna abartılı bir şekilde inandıkları, insan bedenidir. Böyle bir düşünüş alışılmışın dışında olmamakla birlikte, buna bağlı felsefe ve törensel boyutlar yeryüzündedir.

Tüm sistemi belirleyen temel düşünce şudur: insan bedeni çirkindir, doğal eğilimi zayıftır ve hastalıktır. Böyle bir bedende hapsedilmişken, insanın tek umudu ayinlerin ve törenlerin güçlü etkileri sayesinde vücudunun kötü tarafını engelleyebilmektir. Her hanenin bu amaca ayrılmış kutsal bir odası vardır. Toplumdaki daha güçlü kişilerin evlerinde daha çok kutsal oda vardır. Gerçekte, bir evin zenginliği törenlere ayrılmış bu kutsal odaların sayılarına göre belirlenir. Çoğu eve balçıktan, acemice yapılmıştır, ancak zenginlerin kutsal odaları taş duvarlarla örülmüştür. Fakir aileler de, zengin aileleri, duvarları çanak-çömlek plakalarıyla örtterek taklit etmeye çalışırlar.

Her ailenin böyle kutsal bir odası olmasına rağmen, orada yapılan ayinler ailece yapılan

Tüm sistemi belirleyen temel düşünce şudur: insan bedeni çirkindir, doğal eğilimi zayıftır ve hastalıktır. Böyle bir bedende hapsedilmişken, insanın tek umudu ayinlerin ve törenlerin güçlü etkileri sayesinde vücudunun kötü tarafını engelleyebilmektir. Her hanenin bu amaca ayrılmış kutsal bir odası vardır.

*The Body Reader. Social Aspects of the Human Body. Pantheon Books. New York 1978. Miner, Horace: "Body Ritual among the Nacirema" adlı makaleden Pınar Türen Türkçeleştirdi.

evrensel kültür

aylık kültür, sanat, edebiyat dergisi

Yer ve göğün iki ayrı karabasan, iki ayrı kara fırtına gibi kökünü ve çiçeklerini kuşattığı bir iklimde, bir düşün içinde salınır gibi duran^bu bir demet "Çiçeklerime", sağlam kökleri, ısıklı gövdesi ve açık ufkuyla, ağır yaşam sorumluluğunu taşıyabileceğine inandırıyor bizi.

Evrensel Kültür, bir "buluşma", bir "çiçeklerime" sunuyor size.

Dağılan Sovyetler Birliği, geçmişteki pek çok değeriyle birlikte, büyük bir bilginler ordusunu da sınırlarının dışına akıtıyor.

Prof. Dr. Ali Minai, ve Doç. Hürman Nevruzova'yı, Evrensel Kültür'ü

ürünleriyle yükseltmeye katılan ve yakında katılacak olan başkalarını müjdeleyen iki değerli yazar olarak sunuyoruz okuyucularımıza. Avrupa'nın değişik ülkelerinde göçmen olarak yaşamak zorunda kalan Türkiyeli yazar ve bilim adamlarımızın da katkılarıyla Evrensel Kültür'ün içeriği gün geçtikçe zenginleşiyor.

"Kültür Sanat Dergiciliğinde İstanbul-Anadolu Ayrımı" m konu edinen Dosyamızda ise, Anadolu'nun düşünce ve sanat ortamının yükünü omuzlamış dergiler, yalnızca görüşleri ve sorunlarıyla konduğumuz olmakla kalmıyorlar: gelişmeye açık, sağlıklı bir kültür ve sanat mücadelesi içinde kurulacak ilişkinin de haberlerini taşıyorlar.

Böylece, Kafkasya'dan Avrupa'ya, Anadolu üzerinden kurulan bir demokrasi ve sosyalizm köprüsü olma yolunda küçük bir adımı attığımıza inanıyoruz. Egemen sınıfların, "Adriyatikten Çin Şeddine", geri ve çöken bir dünyanın parçası olarak tasarladıkları sözde birliğe karşı, biz, kendi çapımızda, alçakgönüllü ama sonuna kadar iddialı bir başka bütünleşmenin umudunu ve olanağını yaratmak istiyoruz.

Piyerioti cad. Onur Apt. 41/B-9 Çemberlitaş / İSTANBUL

Tel: 516 27 53 Faks: 516 98 70

Ilakirema'lar, değişik şekillerinin sosyal ilişkilerde gerçeküstü bir etkisi olduğunu zannettikleri ağızdan, hem hastalık derecesinde korkarlar hem de cazibesine inanırlar. Ağız ile ilgili törelere uymadıkları takdirde dişlerinin döküleceğine, dişetlerinin kanayacağına, çenelerinin çatlayacağına, arkadaşlarının ve sevgililerinin onları terkedeceklerine inanırlar.

törenler değil, tamamiyle özel ve gizli törenlerdir. Ayin normalde sadece çocuklarla ve buna bağlı olarak bu mistik döneme ilk başladıklarında tartışılır. Buna rağmen kutsal odalarda yapılan bu özel törenler hakkında bana anlatılanlar sayesinde yeterli bilgiye sahip olabildim.

Kutsal odadaki ayinin odak noktası duvara inşa edilmiş bir kutu veya çekmecedir. Bu çekmecelerde sihirli ve büyülü iksirler bulunur ki bunlarsız yerli inançlarının yaşayamayacağına inanılır. Bu karışımlar uzmanlaşmış kişiler tarafından hazırlanırlar. Bunların içinde en güçlüleri tıp adamlarıdır ki yardımlarından ötürü özel hediyelerle ödüllendirilmelirler. Ancak, tıp adamları müşterileri için iyileştirici ilaçlar hazırlamazlar, sadece neler gerektiğine karar verirler ve bunları eski ve gizli bir dille yazarlar. Bu yazmayı da sadece tıp adamları ve aktarlar anlayabilirler ve yine özel hediye karşılığında gerekli sihiri hazırlarlar.

Sihirli karışım amacına ulaştıktan sonra elden çıkarılmaz kutsal odadaki sihirli kutuda saklanır. Bu sihirli maddeler hem çeşitli hastalıklar için özel olduklarından hem de gerçek ve hayali insan hastalıklarının sayısı çok olduğundan sihirli kutu bu maddelerle dolup taşar. Sihirli paketler o kadar çoktur ki insanlar hangisinin neye iyi geldiğini unuturlar ve tekrar kullanmaktan korkarlar. Yerliler bu konuda belirsiz olsalar da, bizler düşünebiliriz ki eski büyülü maddeleri saklamalanndaki amaçları bu maddelerin sihirli kutudaki varlıklarının bir şekilde ibadet eden kişiyi koruyacağı inancıdır.

Sihirli kutunun altında ufak bir kurna vardır.

Hergün tüm aile üyeleri sırayla kutsal odaya girerler, sihirli kutuyu başlarıyla selâmlarlar, kurna içinde değişik çeşitten kutsal suyu karıştırırlar ve kısa süren bir abtest kuralını yerine getirirler. Kutsal sular, topluluğun Su Tapınağı'ndan sağlanır. Burada rahipler karışık olarak yürüttükleri törenler sayesinde sıvının törensel olarak tamamen saf olmasını sağlarlar.

Büyü ile hayatını kazananlar arasında, tıp adamlarından daha az prestije sahip olan uzmanlar da vardır ki bunların unvanları en doğru olarak "kutsal-ağız-adamı" olarak çevrilebilir. Ilakirema'lar, değişik şekillerinin sosyal ilişkilerde gerçeküstü bir etkisi olduğunu zannettikleri ağızdan, hem hastalık derecesinde korkarlar hem de cazibesine inanırlar. Ağız ile ilgili törelere uymadıkları takdirde dişlerinin döküleceğine, dişetlerinin kanayacağına, çenelerinin çatlayacağına, arkadaşlarının ve sevgililerinin onları terkedeceklerine inanırlar. Ayrıca ağızla ilgili şeylerle ahlâki özellikler arasında bir bağlantı olduğuna da inanırlar. Örneğin, çocukların ahlâki karakterlerini yükseltmek için yaptıkları törensel ağız abdesti vardır.

Herkesin hergün uyguladığı bedensel ayinlerin içersinde belirli ağız-töreleri vardır. Bu insanların, ağız bakımında son derece titiz olmalarına rağmen bu törenin uygulanışı yabancıları isyan ettirebilir niteliktedir. Bana anlatıldığına göre, ayin sırasında çeşitli sihirli tuzlarla örtülmüş bir tomar domuz kılı ağızdan içeri sokulur ve sonra bu tomar bir seri oldukça usta hareketle oynatılır.

Bu özel ağız-töresinin yanı sıra, bu insanlar yılda bir veya iki kere kutsal-ağız-adamına başvururlar. Bu kişilerin, içinde çeşitli matkap, kunduracı bizi, sonda ve üvendire bulunan etkileyici bir alet takımları vardır. Ağızdan şeytanın çıkarılması için, bu aletlerin kullanımı sırasında müşteriye inanılmaz işkenceler yapılır. Kutsal-ağız-adamı müşterinin ağzını açar, ve yukarıda anlatılan aletleri kullanarak bir dişte çürümeyle oluşmuş olabilecek her deliği genişletir. Sihirli malzemeler bu deliklerin içine konulur. Eğer dişte doğal olarak oluşmuş delikler yoksa, (doğaüstü maddelerin uygulanabilmesi için) bir veya birkaç diş arasındaki geniş aralıklar oyulur. Müşterinin

*Enatsaha girmekle birlikte birdenbire
ortadan kalkan bedensel gizlilik
psikolojik şoka neden olur. Daha karısı
onu hiç tuvaletini yaparken
görmemişken, bir adam kendisini çıplak
bir şekilde bir kadının gözetiminde
doğal fonksiyonlarını yerine getirirken
buluverir. Bu tür törensel yöntemleri
dışkının ilahi biri tarafından incelenip
hastalığın teşhisinin konulması için
gereklidir. Öbür taraftan kadın hastalar,
çıplak bedenlerinin tıp adamları
tarafından ellenmesine, tetkik edilmesine
ve sıkıştırılmasına maruz kalırlar.*

düşüncesine göre, bu hizmetlerin amacı çürümeyi durdurmak ve böylece arkadaşları elde etmektir. Bu törenin ne kadar ileri derecede kutsal ve töresel olduğu, yerlilerin dişleri çürümeye devam etse dahi yıllar yılı kutsal-ağız adamına gitmeyi sürdürmelerinden anlaşılır.

Ilakirema'nın gerçek bir incelemesi, araştırması yapılırsa, bu halkın kişilik biçimi hakkında geniş bir bilgi elde edilebilir. Kutsal-ağız-adamının sinire matkabı saplarken gözünde beliren parıltıyı gören birinin bu işte bir miktar sadizmin olduğundan şüphelenmesi, gayet doğaldır. Aslında, halkın büyük bir bölümünün mazoşist eğilimleri olduğuna dair bir tutum dahi geliştirilebilir. İşte bu yüzden Prof. Linton, sadece erkekler tarafından hergün uygulanan değişik bir beden ayinini aktarmıştır. Törenin bu kısmı, keskin bir alet ile surat derisini yırtma ve kazımayı içerir. Kadınlara özgü töreler ise sadece ayda dört kere uygulanır, ancak az sıklıkta olmaları barbarlıktaki fazlalıklarıyla örtülür. Bu törenin bir parçası olarak, kadınlar aşağı yukarı 1 saat için kafalarını ufak fırınların içine sokarlar. Kuramsal olarak ilginç olan şey, çoğunlukla mazoşist olan halkın sadist uzmanları da geliştirmiş olmasıdır.

Her büyüklükten her toplumda tıp adamının önemli bir tapınağı veya enatsahı vardır. Çok hasta olan kişileri iyileştirmek için kullanılacak

karmaşık törenler sadece bu tapınaklarda uygulanabilir. Bu törenlerde özel kostüm ve saç şekilleri ile tapmağın odalarında dolaşan daimi gruplar yer alır.

Enatsah törenleri öylesine seridir ki, tapınağa giren yerlilerden oldukça büyük bir kısmı bir daha iyileşemezler. Beyin yıkanmaları henüz tamamlanmamış küçük çocuklar tapınağa sokulmayı, "oraya ölmeye gidiyorsunuz" diyerek, şiddetle reddederler. Bu duruma rağmen, hasta büyükler süresi uzatılan temizlenme (arınma) için sadece istekli değil aynı zamanda sabırsızdırlar, tabii eğer buna maddi güçleri yetebilirse. Kişi ne kadar hasta olursa olsun ya da durum ne kadar acil olursa olsun, çoğu tapınağın gardiyanları, yeterli derecede zengin bir hediye veremeyecek müşterileri kabul etmezler. Bir kişi içeri kabul edilse ve törenler sonunda hayatta kalabilse de, gardiyanları bir hediye daha vermeden bu kişiyi serbest bırakmazlar.

Tapınağa girmek için yalvaran kişi önce tüm elbiselerinden arındırılır. Günlük yaşamında Ilakirema vücudunu ve doğal fonksiyonlarını göstermemeye özen gösterir. Yıkanma ve dışkılama işleri bedensel törelerin bir parçası olarak gizlilik içinde sadece evlerin kutsal odalarında yapılabilirler. Enatsaha girmekle birlikte birdenbire ortadan kalkan bedensel gizlilik psikolojik şoka neden olur. Daha karısı onu hiç tuvaletini yaparken görmemişken, bir adam kendisini çıplak bir şekilde bir kadının gözetiminde doğal fonksiyonlarını yerine getirirken buluverir. Bu tür törensel yöntemleri dışkının ilahi biri tarafından incelenip hastalığın teşhisinin konulması için gereklidir. Öbür taraftan kadın hastalar, çıplak bedenlerinin tıp adamları tarafından ellenmesine, tetkik edilmesine ve sıkıştırılmasına maruz kalırlar.

Tapınaktaki hastalardan çok azı hiç birşey yapmadan sadece sert yataklarda yatabilecek kadar iyidirler. Kutsal-ağız-adamının töreleri gibi, günlük törenler acı ve işkence içerirler. Bir ayin kesinliğiyle, rahibeler zavallı hastaları kaldırırlar, abdest yaptırmak için yatakta yuvarlarlar. Başka zamanlarda, hastanın ağzına sihirli değnekler sokarlar veya hastayı iyileştirici olduğunu sandıkları maddeleri zorla yedirirler. Zaman zaman tıp adamları hastalarına uğrarlar ve

Ilakirema ailelerin kendi çocuklarını lanetlediğine inanır. Özellikle annelerin gizli bedensel ayinleri öğretirken çocuklarına lanet okuduklarından şüphelenilir. Cadı-doktorlarının ters-büyülerinin alışılmamış tarafı ayin içermemeleridir. Hasta en başından başlayarak hatırlayabildiği tüm korku ve zorluklarını anlatır. Bu şeytan çıkarma seansı sırasında Ilakiremanın hafızasının rolü gerçekten dikkat çekicidir.

vücutlarına sihirli iğneler saplarlar. Tüm bu tapınak törenlerinin iyileştirmeye yaramamalarına hatta hastalan öldürmelerine rağmen, yine de insanların hu tıp adamlarına olan güvenleri asla sarsılmaz.

Bir çeşit uygulayıcı daha vardır. Bunlara "dinleyici" denir. Bu cadı-doktorlarının büyülenmiş insanların kafalarında yatan şeytanı çıkartma güçleri vardır. Ilakirema ailelerin kendi çocuklarını lanetlediğine inanır. Özellikle annelerin gizli bedensel ayinleri öğretirken çocuklarına lanet okuduklarından şüphelenilir. Cadı-doktorlannın ters-büyülerinin alışılmamış tarafı ayin içermemeleridir. Hasta en başından başlayarak hatırlayabildiği tüm korku ve zorluklarını anlatır. Bu şeytan çıkarma seansı sırasında Ilakiremanın hafızasının rolü gerçekten dikkat çekicidir. Hastanın bebekken süt emmekten vazgeçirilmesinden dolayı hissettiği reddedilme duygusundan sızlanması sık rastlanan bir durumdur. Hatta bazı kişiler sıkıntılarının nedeninin ters doğumlardaki travmatik olaylara kadar uzandığını görürler.

Sonuçta, vücudun doğal yapısı ve fonksiyonlarına duyulan yaygın nefrete bağlı olarak yerlilerin estetik kaygılarını gidermek için yaptıklarından da bahsedilmeli. Şişman insanları zayıflatmak için çılgın ayinler yapılırken, zayıflan şişmanlatmak için de törenli ziyafetler düzenlerin Ayrıca eğer kadınların göğüsleri büyükse küçük, küçük ise büyük yapmak için uygulanan törenler de mevcut göğüs biçimiyle ilgili genel memnuniyetsizlik,

ideal formun ulaşamayacak olmasıyla sembolik bir hal alır. İnsan dışı aşırı büyük memeleri yüzünden keder duyan kadınlar öylesine putlaştınırlar ki, sadece şehir şehir dolaşarak ve yerlilerin ufak bağışlar karşılığında memelerine bakmalarına izni vererek son derece hoş bir hayat sürerler.

Dışkı ile ilgili fonksiyonların nasıl ayinleştirildiğini, rutin hale getirildiğini ve gizliliğe havale edildiğini daha önce de belirtmiştik. Benzer şekilde üreme fonksiyonları da zedelenmiştir. Birleşme bir tabu haline getirilmiş ve takvime bağlı bir eylem olarak şekillendirilmiştir. Sihirli maddeler kullanılarak veya ayın belli durumlarında birleşmeyi sınırlayarak hamileliği önlemeye çalışırlar. Gebe kalma oldukça nadirdir. Hamile kaldıklarında kadınları bunu saklayacak şekilde giyinirler. Doğum da yine gizli yerlerde, arkadaşları ya da akrabaları olmaksızın yapılır ve kadınların çoğu çocuklarını emzirmezler.

Ilakirema'nın töresel hayatı hakkında yaptığımız bu inceleme kesinlikle göstermiştir ki bu insanlar büyü istilasına uğramıştır. Kendi üstlerinde kurdukları bu kısıtlamalara rağmen bunca zamandır ayakta kalmayı nasıl başardıklarını anlamak zordur. Fakat böylesine egzotik adetler dahi Malinowski'nin yazdığı gibi bir sezgi ile ele alınınca gerçek anlamını kazanırlar.

Uzaktan ya da yakından, veya gelişmiş medeniyetimizin son derece güvenilir yüksek yerlerinden de baksak, büyü'nün tüm kötülüklerini ve anlamsızlıklarını görebilmek kolaydır. Ancak onun gücü ve yol göstericiliği olmasa ne ilk insanlar pratik bir takım zorlukların üstesinden gelebilirler ne de insanlık medeniyetin daha üst basamaklarına doğru ilerleyebilirdi.

KAYIP HAYVANLAR ANTOLOJİSİ

(Böcekler ve Sürüngenler Bölümünden Seçilmiş Metinler)

ergun kocabıyık

COELOPETİS MONSPESSULANUS

İki yaşayışlı Monspeessulanus familyasından bir sürüngendir. Ayrıca antenleri dolgunlaşmış, dokunaçları kalınlaşmış Coelopetis bitleri de bu sınıfa girer. Coelopetis Monspeessulanus ince uzun gövdeli, uzun kuyruklu, yılanlarda olduğu gibi ileri uzayan ince çatal dilli bir hayvandır. Bu hayvanlarda daima bir göğüs kemiği, iki kürek kemiği, genellikle dört veya iki bacak, bir sidik torbası ve yana doğru kapanan üçüncü bir göz kapağı bulunur. Gözkapakları hareketlidir, başını tehlike anında koparıp düşürebilir. Yakalayıcının paniğinden faydalanıp kaçan başsız beden bir müddet sonra ölür. Kopan baş ise canlılığını korur ve kendine bir beden yaparak yeniden gezinmeye başlar. Ancak bu yeni gövdede ayaklar bulunmaz, daha çok bir yılan bedenine benzer. Bu özellikleri yüzünden iki yaşayışlı Monspeessulanus familyasına girerler. Duvarda gezinenleri en yaygın olanıdır. Yazın eski duvarların üzerinde güneşte ısınırken görülen ve duvardan ayırt edilemeyen bu tür Coelopetis Monspeessulanus'lardır.

Coelopetis Monspeessulanus'lar böcekçildir. Fakat kurtları ve yumuşakçaları da yerler. Bu nedenle yararlıdırlar ve korunmaları gereklidir. Bir kısmı yumurtlayıcıdır bir kısmının ise yumurtaları karnında açılır. Soğuk mevsimlerde toprağın veya taşların altına, duvardaki deliklere girerler. İlkbahara kadar uyusuk halde kalırlar, ilkbaharla birlikte dişi kertengele yılanının sönük renginde bir değişme olmazken, erkek kertengele yılanı parlak renklere bürünür, sırtında ve kuyruğunda ibiğe benzer çıkıntılar, parmaklarının arasında perdeler belirir. Üreme mevsimi sona erince bu süsler de yavaş yavaş kaybolur.

Coelopetis Mospessulancis'la ilgili metaforlar eski çok tanrılı dinlerden kalmadır. Bu hayvanlar çok eskiden ataerkil topluluklarda süs ve ziynet eşyası olarak kullanılırdı.

CAMELUS MAUTİS

Böceklerin en büyüğü ve en ağır olan Camelus Mautis koşucu bir böcektir. Uzun ve kuvvetli bacaklarına eklenmiş geniş ayaklarında iri iki parmak bulunur. Parmak uçları birleşerek kalın, yumuşak ve çok esnek bir yastık haline gelmiştir. Yürüyüşü rahvandır.

Etçil bir hayvan olan Camelus Mautis yeşil veya sarımsı renkli, uzun gövdeli, çok oynak başlı, iri gözlüdür. Başında ve boynunda yer yer kısa aralıklı tüyler vardır. Boynu uzun ve eğridir. S veya U biçimindedir. Boynuzları yoktur. Midelerinde kırkbayır bulunmaz. Üst çenelerinde kesici dişler vardır. Yapraklar arasında bir yaprak gibi durarak avını gözetler, kendini hiç belli etmez. Yakalayıcı bacaklarının alt ve üst kısmıyla avını boğarak bulduğu yerde hiç kımıldamadan yavaş yavaş yer. Camelus Mautis'lerin kanatları normal teşekkül etmişse de iyice körelmiştir, uçmaya elverişli değildir.

Camelus Mautis'ler kanaatkar, ısı değişikliklerine dayanıklı, uysal hayvanlar olarak bilinmelerine karşın, toplu olarak bir yere kapatılmaları durumunda, birbirlerine saldırırlar.

Serbest halde bile bazen dişinin çiftleştikten sonra erkeğini yediği görülür. Bunlar sırtlarındaki kamburları sayesinde haftalar boyu açlığa dayanabilirler. Kamburlarında depoladıkları yağ oldukça karmaşık bir kimyevî olay sonucunda suya dönüşür. Camelus Mautis meskün ve güneşli yerleri sever. Geceleri duvarlar boyunca koşar.

HPODERMA DIANA

Kan içiciler familyasındandır. Tropikal ülkelerde yaygındır, İki santim uzunluğunda iri ve tıknaz, bir sinektir. Kırmızı ile turuncu arasında değişen renkleri vardır. Kısa ve kuvvetli hortumuyla büyük memeli hayvanların derisini delerek kanlarını emer. Sadece dişileri sokucudur. Çok sıcak havalarda sığırlara, atlara hatta insanlara saldırırlar.

Hpoderma Diana eskiden Avrupa'da meşhur "Sinek Şurubu" yapımında kullanılırdı. Bu hayvanlarda bulunan az miktardaki nitrat tuzundan dolayı öksürüksöktürücü sayılırdı.

1519'da Aztek hükümdarı Montezuma'nın hazinesini ortaya çıkarmak için bir grup ispanyol denizciyle Amazon'a gelen Julio Cortes, bir Hypoderma Diana sokması sonucu hastalanmıştı. Adamları onu kemer, kolye ve bilezikten başka giysi kullanmayan dağınık saçlı Nambikvara yerlilerinin yaşadığı bir köye getirdiler. Hekimlerin bildikleri bütün büyüler hastalığın ruhu karşısında etkisiz kaldı.

Hastanın hiç düşmeyen bir ateşi vardı ve durmaksızın öksürüyordu. Bu öksürükler öyle ürkütücü sesler olarak yankılanıyordu ki ormanda, dünyanın sonunun geldiğini düşünen yerliler panik içinde köyü terk etmeye başladılar. Julio Cortes'i gerçekten anlaşılamayan hastalığıyla yalnızlığa terk ettiler.

Birkaç gün sonra öksürmekten şişen bademcikleri nefes almasını neredeyse olanaksız hale getirmişti. Ciğerleri yer yer yırtılmış, yuvalarından fırlayacakmış gibi duran irileşmiş gözleri kanamaya başlamıştı. Bugün yaşayan dağınık saçlı birkaç Nambikvara halen ormanda dolaşan, öksüren bir ruhtan söz ederler.

hayalet gemi ile oniki ayda devri alem

Hayalet Gemi dergisine sayısından itibaren **abone** olmak istiyorum. Bir yıllık abone bedeli olan 100 000 TL'yı 4151-207 Babur Akyol T.C. Ziraat Bankası Çemenzar Şubesine yatırdım.

imza

Ad-Soyad:

Adres:

Tel:

abone olmak için bu formla birlikte banka makbuzunu

Hayalet Gemi Yerelması İletişim Evi Bahariye cad. Hacı Şükrü Sok. Sağlık ap. Kat 3, Daire 7 Kadıköy -İST.

adresine göndermeniz yeterli olacaktır.

1, 2, ve 3. sayılar tükenmiştir, 4. sayıdan itibaren gönderebiliyoruz.

Hayalet Gemi'yi kesmek istemiyorsanız, fotokopisini gönderebilirsiniz.

KLİŞELERİMİZLE BİZ

nazlı ökten

Her zamanki gibi o haftanın mizah dergilerini otobüse binmeden önce aldım. Otobüste açıp okumaya başladım (ya da bakmaya). Farkettim ki Türkiye'nin (belki de İstanbul'un demek daha doğru olur) tipolojilere sığdırılabilecek tüm yaşayanları bir resm-i geçit yapıyorlar önümden. Söz konusu olan karikatür olduğundan fiziksel özellikleri, giysileri gibi dışsal işaretleriyle önüme sunulup bu görünümün uzantısı sayıldığı rolleri üstleniyorlardı.

Karikatürü en çok yapılanlar arasında tabii ki Turgut Özal ve eşi vardı. Turgut Özal'ın başbakanlığı ve cumhurbaşkanlığı sırasında en çok görmeye alıştığımız şey nedir bu dergilerde? Turgut ve Semra Özal'ın tiksinti uyandıracak şekilde çizilmiş kat kat yağları. Bazen düşünmüşümdür: sanki Semra Özal güzel bir kadın olsa -ve Turgut Özal yakışıklı bir erkek-bütün yapılanlar yenilir yutulur hale gelecek. Bütün o iktidarı, katlanılmaz kılan bu insanların fiziksel özellikleri sanki. Türkiye gibi alt tabakalarda hamurışı tüketiminin yaygın olduğu bir ülkede (üstelik zayıflığın neredeyse bir ideoloji olduğu bir dönemde) şişmanlık nasıl haksız zenginlikle özdeşleştirilebilir? Ya da bir kadın ve erkek bir sürü nedenden suçlanırken şişmanlık da suçlarından biri haline gelir? Diyelim ki karikatürün işlevi bu. Yani insanların fiziksel özelliklerini abartarak güldürü unsuru yaratmak. Peki ama kafamızın içinde yaratılan bütün o klişeler, o anlık gülmelerimizde mi sınırlanıyor? Yoksa her allahın günü karşı olduğumuz

bir araba şey
yapan ve
karşı
koymamız
gerekten
insanları
kafamızın
içinde
aşağılayarak
cezalandırma
miza mı
yarıyor.

Böylece rahatlıyoruz ve kahkahalarımız günlük hayatımızı sürdürecektir gücü veriyor bize belki de. Klişelerimiz birbirimizi sınıflandırıp istenmeyen unsurları küçümseme olanağı da veriyor bize. At kuyruklu olan entel, şişman olan zengin ve itici, ggüzel kadın sevgili, çirkin kadın kötü çünkü kompleksli, bol kıllı ve esmer olan maganda....Sahi maganda demişken...

İSTANBUL'U YİYİP BİTİREN MİKROP!

Hitler bir konuşmasında şöyle diyor "Kendimi tarihin Robert Kohl'ü gibi hissediyorum. O nasıl verem mikrobunu bulup tıpta devrim yarattıysa ben de tarihte Yahudi mikrobunu buldum." İstanbul'u kemiren mikrop bulunalı çok oluyor. Mizah dergileri hepimizi ikna ettiler ki bu çok kıllı, esmer, kadınların toplumsal hayattaki varlığına alışık olmayan, istanbul şivesiyle konuşmayan (hangi şiveyle konuştuğu malum), haddini bilmeyen yaratık İstanbul şehrinin yaşantısından ihraç edilirse İstanbul birden cennet oluverecek. Buna o kadar inandık ki dayak mangaları Beyoğlu'na çıktığında acaba iyi mi oldu kötü mü diye tartıştık ve içimizden, 'çok da fena olmadı hani Beyoğlu'nda rahat rahat gezebileceğiz' dedik. İstanbul'a sadece fiziksel varlıklarıyla gelseler iyiydi; üstelik bir de adetleri, yiyecekleri ve müzikleriyle geldiler diye düşünüldü. 'İnanılır gibi değil, İstanbul sokaklarını lahmacun kokuttular!' Üstelik üstleri başları pis ve ayakkabıları çamurlu (canım temizliğin parayla ne ilgisi var alt tarafı su-sabun diyenlere İstanbul'un gecekondularının

sokaklarında bir süre dolaşıp o insanı neredeyse damgalayan (yazın) tozu, (kışın) çamuru denemelerini öneririm). Allahtan Beyoğlu'nu Güzelleştirme Derneği Çiçek Pasajı'nda polis kordonu altında gece düzenledi de cadde gün yüzü gördü! Mizah dergilerinde en çarpıcı fiziksel özellikleriyle, kıllar ve esmer tenleriyle tanıdık magandayı. İstanbul'un varoşlarında yaşayan, lahmacıyla bedenini, arabeskle ruhunu besleyen bu mikrop tabii ki üç kulhuvallah bir elham'la ya da papaz büyüsyüyle değil, Cumhuriyet aydınlarımızın nezih çabalarıyla yok edilebilirdi. Mizah dergilerinde hergün tecavüzcü Coşkun rolünde figürasyona çıkan bu insanlar kimdir, nereden geldiler, nasıl yaşarlar, neden bunca şiddet yüklüdürler, kadınlara neden uzaylıymış gibi bakarlar çok azımız sordu kendi kendine.

İmge düzenimizi birileriyle beraber kuruyoruz ve kendimizi de içine hepsediyoruz. Bir arkadaşım çok şişman olmadığı halde rejim yapıyordu. Nedenini sorduğumda nem sosyalist olup hem şişman olmanın çelişki yarattığını söylemişti. Söylediği bana da makul gelmişti. Sosyalist dediğin ince ve solgun; liberal ince ama sağlıklı; muhafazakar besilidir (Bkz. sırasıyla Ertuğrul Kürkçü, Asaf Savaş ve Hasan Celal Güzel).

Sadece görerek sınıflandırmıyoruz

elbette ki. Sahne sanatçıları çok uzun süredir laz takliti yapmıyorlar farkındaysanız (o göç dalgası bitti artık en popüleri şöyle ağdalı bir Kürt şivesi).

Bir dili farklı bir şiveyle konuşmak bile böylesine damgalayıcı (şuna bak deriz, daha Türkçe'yi doğru dürüst konuşamıyor). Yüzlerce Aytaç Kardüz yetiştiremeyen tüm yörelerimiz adına sizlerden özür dilerim (Halbuki bir turistin ağzında ne sevimli hale geliyor değil mi güzel Türkçemiz!). İbrahim Tatlıses'i Zeki Müren'in popülerliğine ulaştıran kitlelerin cehaletini affedin sayın efendiler. (Hoş Zeki Müren'e de burun kıvrılır ama hiç olmazsa Türkçesi "düzgün"). Bir ressam, Fatma Tülin Öztürk bir söyleşisinde Türkçe sözlü müziğe karşı olduğunu söylüyor. Elbette mümkün böyle bir

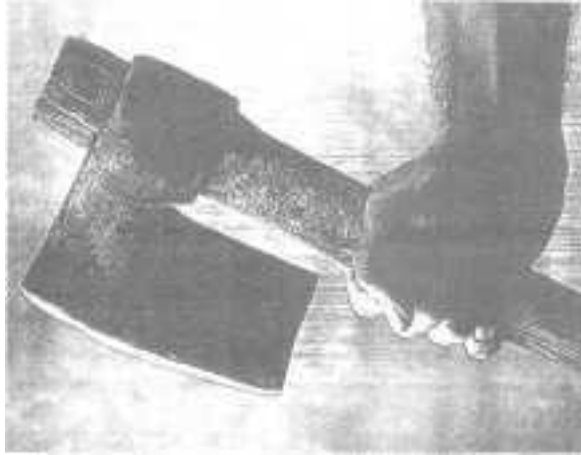
seçim. Bunun nedenini daha duymadınız (sizin de saçınız benim gibi dikilir mi bilmem!) "Bu dilde müzik yapıldığını duymaya katlanamıyorum!". Önemli değil Fatma Hanım zaten Batıda -Bedri Baykam'm diyeyişle-maymunların resim yapma hakkını tanımıyor.

Klişelerimizle hergün birbirimizin üstünden geçiyor, birbirimizi sıkıştırıp paketliyoruz. "Öteki"ni bir bakışta tanıyoruz; varlığını sınıflandırıp, tasvirlerimizi tehdit etmeyecek bir köşeye kaldırıyoruz. Çoğu zaman (her zaman belki de) bir hiyerarşi kuruyoruz imgelerimizde bu görünüşlerden, seslerden; birbirimizi içine sokup kapıyı kapatıyoruz. Düşmanı hep yanlış yerde arıyoruz.

Hepimize kolay gelsin.

ORMAN KANUNU

Hektarlarca orman alanı, konuya en hassas yaklaşması gereken kişilerce bile, rahatlıkla gözden çıkarılabiliyor. Ve bu kıyımlar sürerken, her seferinde, "Ağaçların çok azı kesilecek, yerlerine yeni fidanlar dikilecek" türünden açıklamalar yapılıyor. Tek bir ağacın en az 20 yılda yetiştiği unutularak! Orman kanunu bizler sayesinde işliyor. Kıyımı durdurmanın tek yolu, hangi gerekçeyle olursa olsun, ormanlardan elimizi çekmek. Hiç değilse çocuklarımız için... Biz Türkiye'nin doğal çevresini korumaya kararlıyız. Sizin de katılmanızı bekliyoruz.

AKLIN YOLU LABİRENT

sedef erkman

Onlar hep canımızı sıkar. Çevremizde görmek istemeyiz onları, hayatımıza karışmalarını, otobüste yanımıza oturmalarını, aynı parkta dolaşmalarını, aynı dükkânlardan alışveriş etmelerini istemeyiz. Olmasalar daha iyi olur aslında ama ne yazık ki varlar. Çare yok madem, onları uzak tutarız kendimizden, bir yerlere kapatırız, böylece görmeyiz, görmeyince de yok farzederiz, içimiz rahat olur, canımız sıkılmaz. Otobüse binmezler, parklara gitmezler, alışveriş hiç etmezler. Böylece çoğunluğun dediği olur, çoğunluğun rahat ve huzuru önemsenir, düzen bozulmamış olur. Akıllıların dünyasında delilere yer yoktur; deliler anlamaz, uyum sağlamaz, normal değildir onlar. Akıllı dünyanın akılsızlığa, deliliğe tahammülü yoktur.

Akıl çağının başlaması, delilerin sonu olmuş, o zamana kadar toplumun içinde diledikleri gibi yaşayan delilere tımarhane yolu gözükmüştür. Gerçi tımarhanelere artık akıl hastahanesi deniyor, delilerin -ya da akıl hastalarının- tedavisine çalışılıyor gibi görünüyor, uygulanan tedavi yöntemleri geçmişe oranla gelişti, "insancıllaştı" ama zihniyet belki de pek değişmedi. Akıllılar delileri sevmedi. Oysa yeryüzündeki sarsılmaz üstünlüğümüzü belki de sayısal olarak çoğunlukta olmamıza borçluyuz. Akıllılar daha az olsa dünya yüzünde, belki tımarhanelerde oturup parmaklık pencerelerden hayatın akıp gidişini izleyenler bizler olacakük, onlar değil. Dolayısıyla bu durumu tesadüfi bir üstünlük olarak kabul etmeliyiz.

Ayrıca, deliler niye deli? Deliliğin bilimsel, psikolojik açıklamaları var hiç şüphesiz, ancak, özellikle son yüzyılda dünya yüzünde olan bitenleri göz önüne alırsak, akıllıların dünyaya ve kendilerine faydalı işler yaptıklarını söylemek çok zor. Teknolojinin çılgınca yükselişi ve insanların denetiminden çıkmışçasına (acaba hiç insanların denetiminde oldu mu?) sonu belirsiz bir noktaya doğru hızla evrilişi, bastığımız

toprağın, içtiğimiz suyun gitgide basılamaz ve içilemez oluşu, açlıktan ölenlerin yanında tüketimin artık bir yaşam biçimi olduğunun gitgide kabul görüşü, dünyada olan biteni, hatta savaşları bile artık sadece televizyondan izlemeye, alışverişimizi televizyondan yapmaya, hatta paramızı bile televizyondan kazanmaya şartlanışımız akıllıca mı? Haydi bunlar modern dünyanın çılgınlıkları diyelim, modern olmayan dünyada daha az mı çılgınlık vardı? Tüm dünya tarihi bir çılgınlıklar operası değil mi? Tarihin akılcılık üstüne kurulduğu düşüncesinden vazgeçmek için herhangi bir tarih kitabının herhangi bir sayfasını okumak yeterli olabilir.

Durum böyleyken, insanlık bütün bu olup bitenleri akılcılık çerçevesi içinde sunabilmek becerisini göstermiştir ki asıl üzerinde durulması gereken nokta belki de budur. Tüm uygarlığımızın akılcı temellere kurulduğu kanısı öylesine yaygın ki aslında herşeyin delilik ve inanılmaz boyutlarda bir akıldışılık üzerine kurulmuş olması gözümüze hiç ilişmiyor. Doğru açıdan bakıldığında, gözü dönmüş caniler olan ve hayatlarını ipe sapa gelmez amaçlar uğruna harcayan bizler, sağa sola taş attı, sokaklarda zıplayıp garip sesler çıkardı veya kafasına huni taktı diye diğer bazı insanları oraya buraya tıkma hakkını buluyoruz kendimizde. Delileri karikatürize etmek işin şakası ancak, sonradan ağır boyutlarda deli olduğu anlaşılan bazı insanların hayatlarının uzun dönemleri boyunca akıllı hatta dahi olarak baştacı edildiği durumlar da görülmüştür tarihte. (Bkz. Hitler)

Ayrıca delilerin deli olduklarına karar vermek için gerekli ölçütler de zaman içinde değişime uğramaz mı? Sosyal normların dışında davranan insanları da bazı durumlarda deli olarak kabul ettiğimize göre, mesela bir Ortaçağ delilisi ile bir 20. yüzyıl, delisi birbirine hiç benzemez. Bugün hepimiz için son derece normal bir davranış olan bir odada yalnız başımıza oturup kitap okuma eylemi, bireyselciliğin henüz gündemde bile

Delilik karşısındaki duyarlık Rönesans'a kadar hayali bir aşkınlığın mevcudiyetine bağlıydı. Klasik çağdan itibaren ve ilk kez bu dönemde olmak üzere, delilik aylaklığın ahlâki açıdan mahkûm edilmesi boyunca ve çalışmanın ortaklaşa olması tarafından garanti edilen toplumsal bir içkinlik içinde algılanmıştır. Bu ortaklık ahlâki bir paylaşım gücü elde etmekte, bu da ona bütün toplumsal yararsızlık biçimlerini, sanki bunlar başka bir dünyaya aitlermişcesine reddetme olanağını vermektedir. Delilik işte onu o çerçevenin içinde tanıdığımız statüsünü, emeğin kutsal güçleriyle çevrelenmiş bu başka dünya'da alacaktır. Eğer klasik delilikte ötelere'den ve başka şey'den söz eden birşeyler varsa da, bunun nedeni artık delilik çılgınlık dünyası olan başka bir alemden geliyor ve buranın işaretlerini taşıyor olması değil de, burjuva düzeninin sınırlarını kendiliğinden aşıyor ve onun ahlâkının kutsal sınırlarının dışında kendine yabancılaşıyor olmasıdır. michelfoucault, deliliğin tarihi, büyük kapatma bölümü

dünyamızın akıldışılıklarındansadece biri. Zaten görüldüğü gibi kimin deli, kimin daha deli (akıllı demiyorum dikkat ederseniz) olduğu hiç belli değil. Söz konusu olan deliliğin farklı düzeyleri; akıl veya akılcılık pek söz konusu değil. Bu noktada birbirinden farklı birkaç senaryo üretmeyi deneyebiliriz. Mesela, bizim daha deli olduğumuz ve nasılsa delilikte bizimle başedemeyecekleri için bari ayak altında dolaşmasınlar düşüncesiyle delileri tımarhaneye kapattığımız. Veya yine bizim daha deli olduğumuz ve onların dışarıda kalırlarsa başlarına geleceklerden korkup daha deli taklidi yaparak bizim onları içerikapatmamızı sağladıkları. Veya onların daha deli olduğu ama dışarda kalırlarsa yapacakları deliliklerikıskanacağımızı için onları kapatmamız.

Gördüğünüz gibi seçenekler bol. Herşeyin içice geçtiği bu dünyada deliler ve akıllıların birbirine karışması (eğer akıllı varsa tabi) son derece doğal. En mümkün görünen ise delilerin olan bitene isyan edip iyice kafayı üşüten akıllıların olması. Etrafınıza bir bakın, isyan etmek gelmiyor mu içinizden?

*Hayalet Gemi'nin
yakında uğrayacağı
limanlar:
gelecek, gitmek, ilk,
iktidar, akıl, korku,
ruh...*

Yazışma adresi:

Hayalet Gemi Yerelması İletişim Evi
Bahariye cad. Hacı Şükrü Sok. Sağlık
ap. Kat 3, Daire 7 Kadıköy
İSTANBUL
Tel: 41 42 45 7 ve 41 42 45 8

olmadığı Ortaçağ'da basbayağı toplumdışı ve anormal bir davranış olarak görülürdü. Tabii kitabın ve okuyanın bulunduğu yerlerde. Toplumsal yaşantının değişikliğe uğraması ölçütlerimizi de etkiliyor. Dolayısıyla Ortaçağ'da sakın sakın kitap okuyan bir adamın tek suçu o kitabı Ortaçağ'da okumuş olmaktı diye düşünebiliriz. Akıl ve akılcılığın ne olduğu dahi tam anlamıyla tanımlanamamış durumdayken, üstüne üstlük son derece öznel ölçütlere dayanarak belirlediğimiz delilik sonuça akıldışı

TÜRK YAZININDAN SEÇİLMİŞ

AŞK
ŞİİRLERİ

DURUKYIN
İNCİ ASENA

UMUT
ŞİİRLERİ

DURUKYIN
TURGAY FİŞEKÇİ

CEZAEVİ
ŞİİRLERİ

DURUKYIN
REFİK DURBAŞ

KISA
ÖYKÜLER

DURUKYIN
SEMİH GÜMÜŞ

AŞK
ÖYKÜLERİ

DURUKYIN
SEMİH GÜMÜŞ

ÇIKTI!

değerli kitaplar yayımlar.

ÇALINTI BİR İSYAN

oya demir

'Russians are coming'

Büyük adamların, düşlerinin büyüklüğü ile ölçüldüğü ülkenin göçmenleri arasında vapurdan attığı ilk adımlarda Mr. Utkin sonbahardan büyük kuru bir çınar yaprağı almak için gereken zamanı buldu. Elden düşme duyarlıklarımızdan kalan tüm malzemeleri bir masalı yazmak için tükettiğimiz zamanlarda; yitirilebilecek bir şeylerin kaygısıyla, rastladığı kum yaprakları çabuk çabuk evine yığılan bu adamın telaşında, neyin özlemini duyduğumuzu ayırt edemeden, gözlerimizi durdurduk.

Hayal gücünden alıkonan hayatlarımıza vakıf olmak için kurgulanmış yanılsamaların elbirlik tazminatını belirleyemediğimiz zamanlardı. Maliyet muhasebesinde bu bölüm hep atlandı: Baş edebilecek miydik? Mr. Utkin'in geçmişinin yanında cam bardağına yerleştirerek şöminenin üzerine kaldırdığı san yapraktan, kendimiz için bir dize modernize edip ardımızdaki fonun dekoratif parçasına dönüştürmek üzere kolları sıvadık. Bir kez daha, iğne oyası inceliğinde işlenen eski katliamları umursamadan, huzurun yazgımızın birbaşinalığından kaçırabildiğimiz kadarını, bu kez de O'nun sokulgan yoksunluğunun bedellerinde avutmaya uğraştık. Tek değişikliğin savunma sistemlerinin gelişiminde görüldüğü, hep o kendini yineleyen, her seferinde, kucaklaşmaların tek kişi için yazıldığı, o öykünün tenhalığında olduğu gibi, burada da; korunan tedirginliklerin yedeğinde, el yordamıyla ardına düştüğümüz, artık içinde prensesin uyanmadığı masalı Mr. Utkin'e yıkıp, eski bırakılmışlığın izleri ile ödeşirken; içinde kıyıcı rolüne bürüneceğimiz olası vahşete karşın, mayalanmış yalnızlıklarımız, ucundan tutunabileceği kolay bir yanıtta çözüldüğü için masumdu. Bu kadar da çocuktuk bazen. Ne var ki, artık mülkiyetimizde demirbaşa dönüşen eski geleneğin, ayırımına varamadığınız, üretip-tüketip arta kalanı depolayan işleyiş biçimi içinde,

kendimizi ödünç alınmış yaşantı kırıklarına bırakamamadaki muzdarip yanımız, zaman yitirmeden 'kendimiz oluş' olabilirliğim sanıp içine alan günlük gel-git'in primlerini aksatmadığımız sigortacılığı ile işbirliği yaparak bizi dibe çekecekti.

Üzerimizde, meşguliyetleri kendisi ile olan modern insanın uyuşukluğu, sigorta anlayışımızı yeniden düzenlemeye zorlandığımız bu dönemlerde; yarın için, milli kütüphanelerin arşivlerinde depolanacak batık inançlarının içeriği gereği, Mr. Utkin ilk haftalar orak-çekiç'in yerini kalan kırmızı-mavi-beyaz'ın gerekçesini **benim** sözcüğünü insan doğasından iptal etme çabası ile ilişkilendirirken sağ yanağının üzerinden dudaklarının kenarına gelip yerleşen hüznü denetimi altına alma gereğini duymadı. Yine de 'değişmeyen tek şey değişimdir' sloganlarının buyurgan egemenliğine inat, benliklerini savunmak için tepinen insanlar için bile çok şey değişirdi. Zaman Mr. Utkin üzerinde de gecikmeden eğitimcilik ilkesini uyguladı ve böylelikle eski kilisede verdiği derslerde Mr. Utkin, kozmetik dünyasının son ürünleriyle sıvanmış öğrencilerine yaptığı 'Russians are coming' esprisinin ardındaki parçalanmışlığın üzerini örtmeyi öğrendi. Yabancı olduğu bu iklimde -mış gibi yaparak kendisini çağrıştıracak bir imajı sahiplenmesinin gerekliliğini kavramasından önce, gözlerde ifadesiz bir bakış bandırma konusunda Mr. Utkin de artık bizim gibi düşünüyordu. Yoldaşlarının Kızıl Meydan'm çekilecek fotoğraflarından 7 dolar talep ettikleri tarihten bir kaç gün sonra ise bu konuda kuşkulandırmayı bırakmıştı.

O gün kar fırtınasının tahta çerçevelerini zorlandığı puslu pencerenin önünde ara ara sizi, çoğu zaman da karın cama çarpıp engellenişini dinlediğim o Aralık ikindisi, akademisyen yansızlığınızla anlattığınız yağmalanan 70 yılın kimliği karşısında bastırdığınız isyan,

omuzlarınızı dikleştiren *'life is life we have to follow'* kabullenişinde kendisini ele verecekti. Kollarımı boynunuza dolayıp omuriliğinizi kırarak sahiplenmek istediğim kimsesizliğinizi kafamdan savuşturarak pencereye yönelmiş, iri kar tanesinin cama ulaşmadan çıplak kestane dalının ucuna ilişişine daldım.

Elimden gelmezdi.

Varoluşu sınıflandırarak anlama ihanet etmeden, yeni sömürgeler ardında işgalci geçmişinden nereye kadar kurtararak kendimi, ya da her biri sistematik bir biçimde kodlanan yüzyılların üzerine çöreklenmiş ön yargıların uzaklığını kazıyabilmek adına bir kucaklaşmadan, mahremiyetinizde ne varsa en küçük parçalara ayırırken kendime karşın sizi savunabilecek miydim? Diyelim ki birlikte becerdik: birbirimizde kendi yalnızlığımızın ucundan çekiştirerek, daha sonra iptal edilmek üzere, minik bir parantezde tüm koşullandırılmalardan usulca aşınmış, belki de yarın arşivsel değere bile sahip olmayacak

çalıntı bir isyana dönüşeceğinin farkında, ihanetin incelmış biçimini yaşırdık susarak.

Böyle işte, biz oncadır forma sokulmaya çalışılan vücutların, market dönüşü kollarımızı doladığımız kesekağıtlarının arasından baktık 70 yılın hatıratına. Dipnot düştüğümüz ilişkilerde birbirimize omuz vererek geliştirdiğimiz suç-suçlu ikilisini tespit yöntemleri ve parçası olduğumuz dekoratif anlayışın birbirine dolaşmayan ağlan herbirimizin yüreğine ne zaman paylaştırıldı bugün artık hatırlamıyoruz. Uzun bir zaman kaybetmiş, algılama becerimiz yarattığımız teknolojinin gerisinde, bugün suni de olsa yitirilen özün yerine bir şeyler koyma telaşında, sizin yoksunluğunuzdan geliştirebileceğimize inan'dığımız ne varsa *'the less is more'* kampanyaları ile abartmaya hazırдық. Bunu da üretip-tüketip kundaklayıp alışıldığı üzere yerine yenisini koymanın eski geleneğin tahrip gücü en yüksek parçası olduğunu birlikte gözden kaçırdık.

filiz özdem
ümit denizer
leyla şahin
salvatore quasimodo
nejat bozkurt
afşar timuçin
kemal özer
pablo neruda
zühtü bayar
alberto modiano
melisa gürpınar
ahmet şenel
gültekin emre
bedrettin aykın
birol özdemir
oğuz özdem
hüseyin avni dede
müslim çelik
m. berdan karagöz
tevfik taş
osman olmuş
sunay akın
mustafa köz

şiiir atika SANAT

FİLİZ ÖZDEM'İN SÜDOR'LAR ÜSTÜNE İZLENİMLERİ ● NEJAT BOZKURT
ARİSTOTELES'İN POETİKA'SINDAN YOLA ÇIKARAK ONUN MİMESİS VE
TRAGEDYA KURAMINA DEĞİNİYOR ● AFŞAR TİMUCİN'E GÖRE ŞAIR: AZ
BULUNUR BİR DELİ ● ALBERTO MODIANO: FOTOĞRAFLAR ŞARARIR AMA
KARELERDE YAŞAYAN DUYGULAR ÖLMEZ ● ÂSÂR-İ-ATİKA KÖŞESİNDE
60'LARDAN BİR SES: TÜRKÂN İLDENİZ ● AHMET ŞENEL'İN "ALTI DERECE
UZAK" ELEŞTİRİSİ ● SAVAŞLIK (M. BERDAN KARAGÖZ) ● SULUGÖZLÜ
EDEBİYATA TEVFİK TAŞ NEŞTERİ ● KIZ KULESİ VE SUNAY AKIN ● BU
SAYININ GENÇ RESSAMI: RIFAT KOÇAK ● BİROL ÖZDEMİR'DEN BİR ÖYKÜ:
"OYUN" ● VE ŞİİRLER, ŞİİRLER, ŞİİRLER...

Mühürdar Caddesi Akmar Pasajı 70/21 Kadıköy
Tel: 346 35 20 ● Abone koşulları: Yıllık (6 sayı)
90.000 TL - Yurtdışı 55 DM (Abonelik için: Filiz
Özdem - Posta Çeki 673407)

YABANIL-OĞUL'UN İSYAN ALAYI

sadık türksavaş

Keskin demirin her iki yanında kökleşen zıtlıklar, kahramanlar soyunun gökyüzü ve yeryüzü arasına kuşku koyan evrenini yaratırken;... Gök Dağı'ndan doğarak, bir yılan kıvraklığı ile Cennet Bahçesi'ni kateden Birlik Irmağı'nın ışıltılı sulan, aynı kahramanın kalkanı ile gökyüzüne hapsedilir ve etrafı çevrilen Bahçe kurumaya terkedilir. Gerçek ağacı, artık gerçeğin yasaklandığı ağaç olurken, gökküre'nin sırrı;... Ölen ve dirilen Gümüş Ay'ın esrarengiz ritminden koparılır... ve, zaman zaman üzerine demonların karanlık gölgelerinin düştüğü, belirsizliğin Altın Güneşi'ne teslim edilir... Yılan Tanrıça'nın ikiye parçalanmış gövdesinden "Athenai Potniai" adıyla türetilen birinci dişi kimlik;... Tanrılaşmaya başlayan kahramanın aklından bir cesaret örneği olarak ortaya çıkarılıp, yıldırım bulutları arasındaki onurlu makamına yerleştirilirken, "Gorgon Medusa" adıyla türetilen ikinci bir dişi kimlik ise, yer altına kapatılarak lanetlenir ve sonsuz hazların bitmeyen acısına terkedilir. Ancak, Tanrıça'nın titanca başı, Tann-Kahraman'a karşı ısrarla ve çaresizce direnirken;... ne yazık ki keskin demir, tabiat ve insan arasına da girerek, insan ruhunun tabiatın ruhu olarak tezahür ettiği zamanlara hızla son verir.....Yabanıl Oğul'un gizemli ruhu ise, çoktan çalınmış ve Tanrı-Kahraman'ın yıldırım makamına yükseltilerek, O'nun baldırından yeniden çıkarılmıştır..... Ancak, demir yığınlarının, tarihin kulaklarını sağır eden kahramanca gürültüsünden başka hiçbir şey duyulmamakta;... Göklerin yeni hakimi, eski dünyanın Nymphe'lerinin peşine düşerek, Yüce Dağı'nın yeni soyunu yaratma mücadelesi vermektedir.... Uğultulu Thetis üzerinde pırıldayan ışık yolu;... Dorien Güneşinin bu tunç derili ve savaşçı çocuklarına, başlayacak olan görkemli bir çağın uzak ufuklarını göstermekte;... kahramanlar Tanrılaşırken,

Tannlarsa insanlaşmaktadır.

Ancak bir gün;... Kahramanlar çağının oldukça geç söken şafağından, Nysa Ülkesi tarafından, zamanın derinliğinden, ruhların coşkusundan, doğuşun sevincinden, sabahın sessizliğinden, ufku delerek yaklaşan tiz bir flüt sesi duyulur ve hemen ardından bin çığlık aynı anda gökkubbeyi kaplar... EUHOYY.....Örtündükleri ceylan postlarından, yanaklarını yalayan yılanlar sarkan, elleri kozalak ve asma sopaları tutan, başları çelenk taşıyan, saçları Narteks alevi gibi yanan bir Bakkha kadınının coşkuyla başlayan dansı, Tanrılaşan Yabanıl-Oğul'un çevresini kuşatırken, satirler ve silenler gümbürdeyen davulların eşliğinde Bakkhalar'm arasına karışarak,.... bir kez daha ve topluca aynı çığlığı atarlar.... EUHOYY.... Yabanıl flütün içli çağrısı, Kuretarlar'ın okuduğu "Dithyrambos"lara karışırken, tabiatın en derin temelinde, kendinden geçişin yüce-bilgeliği ile tek vücut haline gelerek kanatlanan tabiatın isyan alayı;... Tanrı-Kahraman'ın yıldırım bulutları kadar yükselerek, her an demonlaşmaya hazır olan sevginin azgınlığı ile sabırsız bir bekleyişe geçer... Kendisine açılan koridorda;.. önünde cennetin, arkasında cehennemin görüntüsünü bırakarak yıldırım bulutlara doğru gururla ilerleyen Yabanıl-Tanrı, görkemli alayının en önüne geçerek, tırpanını yukarı doğru kaldırır ve gerisindeki ürkütücü görüntüden bir çığlık aynı anda yükselir.... EUHOYY...

Gökyüzünün artan gerginliği ile birlikte hızla kararan gökkübbe, Tanrı-Kahraman'ın hiddetinden boşalan yıldırımlarla ard arda çatlar;... isyan alayından daha yüksek bir çığlık yükselir... EUHOYY..... Aniden ortalığa çöken sessizlik, artık İlahi hesaplaşma zamanının geldiğini göstermektedir.

Yabanıl-Tanrı, yıldırım gökyüzüne doğru coşkuyla konuşur.

-Ey demircilerin Tannısı;... Senin baldırında

dejavu

. "Gorgon Medusa" adıyla türetilen ikinci bir dişi kimlik ise, yer altına kapatılarak lanetlenir ve sonsuz hazların bitmeyen acısına terkedilir.

coşkuyla konuşur.

-Ey demircilerin Tanrısı,... Senin baldırında tutsak kalmanın acısından kurtulabilmek için,... kendi parçalanışı içinde, kendi bilgeliğine ulaşan bir satir'im artık ben.... ve, en büyük korkuşuyum senin düş yerlerinin... Ey... etten kemikten insanın yerini alan kara rahibin korkulu gölgesi, Şunu anla ki,.... Sen istediğini yaptıran, bense istediği yapılanım...Sen Güneş'in Tanrısı, bense Güneş ışığının dünyasıyım... Sen kendi düşlerinin cehennemi, bense kendi kendimin cennetiyim. Sen dünyanın ahlâka olan ihtiyacı, bense ahlakın dünyaya olan inancıyım.....

Coşkulu bir kahkaha atan Yabanıl-Tanrı, arkasındaki demonlar alayının sessiz bekleyişini göstererek devam eder.

-Ben,... taş taş sökülerek kaldırılan tabiat ananın, ürkütücü bir şakasıyım.

İsyan alayından tekrar yükselen o coşkulu çılgılık, gökyüzünün çatırtısına karışır..... EUHOYY.... Ve, tekrar ölüm sessizliği çöker... Bulutların arkasından gelen gür ve güvenilir... bir ses cevap verir.

-Ey keçilerin Tanrısı,.... Ben tabiatın içindeki bilgeliği ve dışındaki güzelliği tekrar yaratacak olan Yüce-Akıl'ın bir habercisiyim artık... Ben, olmakta olanın bir epigonu değil, olmamış olanı söyleyecek olan Yüce-Ruh'un bir müjdecisiyim artık... Ben, kalabalığın titanca görünüşü değil, kendi kendini arayışın bilgece bakışıyım artık..... Ben,... kızgın güneşin oğlu değil, aydınlatan ışığın ölçüşüyüm artık.... Ve sen,... Ey cehennem şakacısı,... Bir kez daha ve son defa baldırımından doğacaksın ve ebediyyen orada tutulacaksın...ve,... artık düş dünyamdan kovulacaksın,..... isyan alayın lanetlenerek tekrar toprak altına kapatılacak.... ve, bir teki bile gün ışığını bir daha göremeyecek... ve sen ise,... asla yeniden doğmayacaksın....

Yabanıl-Tanrı, kendisine açılan koridorda;... arkasında bıraktığı cehennem görüntüsünü, tekrar cennet görüntüsüne çevirerek geri çekilir ve isyan alayının diğer başına geçerek

Kutsal-Ruh'un en görkemli tablosunu oluşturur... ve, Tanrı-Kahraman'a şöyle seslenir.

-Yeniden doğmamak için, eskiden olmamak gerekir.....Ey, Kralların Tanrısı.

Doğuş sevincinin çılgınca gümbürtüsü yeri göğü tekrar inletir... EUHOYY... İsyân alayı, Dithyrambos'lar eşliğinde ağır ağır gökyüzünden yeryüzüne doğru süzülürken,... Tanrı-Kahraman'ın gürleyen sesi gökkubbeyi tekrar doldurur.

-Ne zaman tekrar geleceksin?.... Ey keçilerin Tanrısı.

Yabanıl-Tanrı cevap verirken,... bir şimşek çakar ve gökyüzü alabildiğine boşanır.

-Yeni yapılacak olan Tapınağın son taşı koyulduğu zaman.....

Notlar

Dithyrambos: Dionysos adına, çalgı eşliğinde söylenen ve tragedyaya kaynaklık eden ezgiler

Athenai Potniai: Atinalı Hanım

Gorgon Medusa: Demonlaştırılmış yılan saçlı dişi kimlik (dişi titan)

Titan: Uranos ile Gaio'dan doğan ve Tanrılar iktidarı öncesi yaşayan devler

Nymphe: Tabiatla serbest yaşayan Ana Tanrıça kültüne bağlı periler

Thetis: Akdeniz.

Dorien: Dorlara ait

Nysa: Sultanhisar Dağı ve merkezi

Bakkhalar: Dionysos alayının asi ve taşkın kadınları

Silenler ve Satirler: Belden üstü insan belden aşağısı keçi olan tabiat cinleri. Nymphe'lerin peşine düşerler.

Kuretarlar: Üç sorguçu tunç miğfer giyen, Ana Tanrıça Tapınağı'nın koruyucu rahipleri

Epigon: Kendisine gösterileni düşünmeden tekrar eden cüce

Narteks: Prometheus'un insanlara ateşi taşıdığı çubuk

HAYALET GEMİ

Ayık Dergi Sayı 6 Mart 1993
10000 TL KDV Dahil

Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Yerelması İletişim Evi
adına
A.Babur AKYOL

Yazı Kurulu

Selçuk AKMAN Sedef ERKMAN
Murat GÜLSOY Nazlı ÖKTEN
Pınar TÜREN Halide VELİOĞLU

Katkıda Bulunanlar

Mehmet AÇAR Nejat AKSOY
Zarife BİLİZ Coşan BORA Oya DEMİR
Tunçel GÜLSOY Ergun KOCABIYIK
Adnan KURT Sadık TÜRKSAVAŞ

Kapak Tasarımı

Yalçın KARACA
(A. Dürer, Vahiyler üzerine çalışma)

Reklam ve Halkla İlişkiler Sorumlusu

Nimet OLCAR

Dağıtım Sorumlusu

Bora USLUSOY

Reklam Koşulları Arka Kapak 200000 TL
Kapak içi 160000 TL (Renkli) 130000 TL
(Siyah-Beyaz) iç Sayfalar 120000 TL (Renkli)
90000 TL (Siyah-Beyaz)
Abone Koşulları 100 000 TL (Yıllık) KDV
Dahildir.Hesap no. 4151-207 Babur Akyol T.C.
Ziraat Bankası Çemenzar Şubesi

Yazışma Adresi Hayalet Gemi

Yerelması iletişim Evi Bahariye cad. Hacı Şükrü
Sok. Sağlık ap. Kat 3, Daire 7 Kadıköy -İST.
Tel 41 42 45 7 Faks 41 42 45 8

Eğer **Hayalet Gemi** ile
ilişki kurmak
istiyorsanız...

Herhangi bir evin loş
odalarındanbirinde
gözlerinizi kapatın.
Ve karanlıkta bir koltuğa
kendinizibırakıp,
geçmiş ve geleceği

enönemlisibugünü
düşünüp sorular sorun.

Sonra
yaklaşmakta olan
Hayalet Gemi 'yi
düşleyin.

Ya da
bize yazın.

İLETİŞİM'DE EDEBİYAT

ÇAĞDAŞ DÜNYA EDEBİYATI Washington Meydanı **Henry James** • Amerikan Hikâyeleri Antolojisi • Latin Amerika Hikâyeleri Antolojisi • Dikenli Tel **Manuel Scorza** • Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği / Yaşam Başka Yerde Milan **Kundera** • Dublinliler / Sanatçının Bir Genç Adam Olarak Portresi **James Joyce** • G / Bir Zamanlar EUROPA'da / Domuz Toprak **John Berger** • Lolita **Vladimir Nabokov** • Kum Kitabı / Brodie Raporu / Gölgeye Övgü **Jorge Luis Borges** • Sessiz Bir Ölüm **Simone de Beauvrr** • Lol V. Stein'in Kendinden Geçiş **Marguerite Duras** • Mrs. Dalloway **Virginia Woolf** • Evlenmeyen Adamın Hikâyesi **Doris Lessing** • Döşegimde Ölürken / Ayı / Ağustos Işığı **William Faulkner** • Polonyalı Olmak **Tadeusz Konwicki** • Yurtsuzların Ülkesi **Dugmore Boetie** • Abanoz Kule **John Fowles** • Küskün Kahvenin Türküsü **Garson McCullers** • Tatar Çölü **Dino Buzzati** • Kefenin Cebi Yok **Horace McCoy** • Taşkın **Yevgeni Zamyatin** • Ayrılmak **Dan Franck** • Kurbağa Güncesi **Günter Grass** DÜNYA KLASİKLERİ Tom Jones **Henry Fielding** • Arefe **İvan S.Turgenyeve** • Bartleby **Herman Melville** • Adsız Sansız Bir Jude **Thomas Hardy** ÇAĞDAŞ TÜRK YAZARLARI Tutunamayanlar / Tehlikeli Oyunlar / Oyunlarla Yaşayanlar / Korkuyu Beklerken / Bir Bilim Adamının Romanı / Günlük ve Eylembilim (*Bütün Eserleri*) **Oğuz Atay** • Gece **Bilge Karasu** • Ten ve Gölge **Hulki Aktunç** • Aylak Adam / Anayurt Otel **Yusuf Atılğan** • Yusuf Atılğaria Armağan Kitabı • Geceyi Tanıdım-Erostratus **Nazlı Eray** • Ruh Üşümesi / Sessizliğin İlk Sesi / Çok Uzak-Fazla Yakın / Hayır **Adalet Ağaoğlu** • Aşkım Bana Resimaltı / 'Bekle' Dedim Gölgeye / Erkek Hikâyeleri / Macbeth. Muhitimize Uyarlama Denemesi / Gaib Romans **Ümit Kıvanç** • Merdivenaltı Yeşim **Dorman Müderrisoğlu** • Tek Kişilik Ölüm **Nuray Tekin** • Symphonia Kakophonica **Kriton Dinçmen** • Yüzyetmişaltı Yıl **Mehmet Fehmi İmre** «Jönler **Bekir Fahri** • Zaniyeler **Salâhaddin Enis**

LETİŞİM YAYINLARI

İSTANBUL: Klodfarer Caddesi İletişim Han No. 7 34400 Çağa/oğlu Tel. 516 22 60-61-621 Fax: 516 12 58
ANKARA: Konur Sokak No.24/4 06640 Kızılay Tel. 425 36 00 - 425 20 71 / Fax: 425 18 75
İZMİR: 857 Sokak izmiroğlu İşhanı No. 306 35250 Konak Tel. 84 90421 fax: 84 46 65

Aylık bültenimizi kitapçılardan isteyin. (Bedelsizdir.)

TERSİ DENBİR ŞEYLER

Bilgiye erişmenin önemini hâlâ bilmiyorsanız, bir şeyler ters gidiyor demektir.

Sektörünüzde olup bitenler, ürettiğiniz ürünün veya hizmetin hedef kitleniz tarafından nasıl algılandığı, seçimlerinizin uygun olup olmadığı sizi hâlâ ilgilendirmiyorsa bir şeyler ters gidiyor demektir.

Piyasanın nabzını elinizde tutmuyorsanız, geleceği sadece kendi verilerinizle tahmin etmeye ve şekillendirmeye çalışıyorsanız, bir şeyler ters gidiyor demektir.

Gelin ters giden şeyleri düzeltelim...

Piyasa Araştırma hizmetimizden yararlanmak sizi bilgiye ulaştırmakta en iyi yollardan biri olacaktır.

Hızlı çalışma tempomuz sizi merak ettiğiniz her şeye herkesten önce ulaşmanızı sağlayacaktır.

Genç ekibimizin akademik deneyimleri ve heyecanı, verdiğimiz hizmetin en iyi referansı olacaktır.

Söyleyecek pek çok şeyimiz var. Neden gelip bir kahvemizi içmiyorsunuz.

'V A R Y A N S A R A Ş T I R M A G R U B U

Yerelması İletişim evi Bahariye cad. Hacı Şükrü sok. Sağlık ap. Kat 3. Daire 7. Kadıköy